

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ

Гарант освітньої програми

_____ Шамрін Р.В.

(підпис)(прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
галузь знань «Соціальні та поведінкові науки»
освітньої програми 051 «Економіка»

на тему: **«РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В
МЕТАЛУРГІЙНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ»**

Виконав здобувач
вищої освіти

_____ Горб Аліна Сергіївна _____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

_____ (підпис)

Керівник:

_____ ст. викл. кафедри ЕК та МЕН Лижник Ю.Б. _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній роботі
немає запозичень з праці інших авторів
без відповідних посилань

Здобувач вищої освіти _____
(підпис)

Кривий Ріг
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
 імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
 Кафедра _____ економіки та міжнародних економічних відносин
 Форма здобуття вищої освіти _____ денна
 Ступінь _____ бакалавр
 Галузь знань _____ «Соціальні та поведінкові науки»
 Освітня програма _____ 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

_____ Шамрін Р.В.

(підпис)

« _____ » _____ 2022р.

**ЗАВДАННЯ
 НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Горб Аліні Сергіївні

прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: «Реалізація антимонопольної політики держави в металургійній промисловості України»

Керівник роботи: ст. викл. кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Лижник Ю.Б.

науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали

Затверджені наказом ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського

від « _____ » _____ 202 р. № _____

2. Строк подання здобувачем ВО роботи « _____ » _____ 2022 р.

Вихідні дані до роботи: наукові статті, тези доповідей на наукові конференції, наукова література, офіційна статистика міжнародних організацій та країн

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

Вступ

Основна частина

Висновки та рекомендації

Список використаних джерел
Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

Рисунків 22, таблиць 15

6. Дата видачі завдання: «_____» _____ 202_ р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка теоретичної складової основної частини		
2	Підготовка аналітичної складової основної частини		
3	Підготовка висновків та рекомендацій		
4	Підготовка та оформлення вступу, списку використаних джерел та інших складових роботи		
5	Отримання відгуку від керівника		
6	Подання на кафедру завершеної роботи		
7	Проходження перевірки на академічний плагіат і нормо-контролю кваліфікаційної роботи		
8	Підготовка студента до захисту та захист кваліфікаційної роботи		

Здобувач ВО _____ Горб А. С.
(підпис)

Керівник роботи _____ Лижник Ю. Б.
(підпис)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 49, рисунків 22, таблиць 15, додатків 1, графічного матеріалу, використаних джерел 50.

- Об'єкт дослідження: механізм реалізації антимонопольної політики в металургійній галузі
- Предмет дослідження: сутність, складові та механізм реалізації антимонопольної політики в металургійній галузі України
- Мета дослідження: аналіз та пошук шляхів вдосконалення антимонопольної політики в металургійній галузі
- Методи дослідження: у роботі було використано загальнонаукові методи дослідження: моделювання, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, математичні методи.
- Основні результати дослідження
- узагальнено основні наукові підходи до визначення сутності монополій та державної антимонопольної політики;
  - систематизовано теоретико-методологічні положення дослідження основних складових державної антимонопольної політики, зокрема склад елементів, функції та факторів формування державної антимонопольної політики;
  - виконано рейтингову оцінку конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі;
  - побудовано профілі конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі України.;
- Ключові слова: антимонопольна діяльність, антимонопольна політика, монополія, власність, державне регулювання; структура розвитку антимонопольної політики.;

ЗМІСТ

Вступ	6
Основна частина	8
Висновки та рекомендації	37
Список використаних джерел	43
Додатки	47

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективне виконання антимонопольної діяльності на сьогодні є основою для розвитку економіки України, для можливості її інтеграції в європейський соціальний та економічний простір, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Для розвитку конкурентної діяльності вітчизняних підприємств на державному рівні мають виконуватися умови: формування виваженої конкурентної та антимонопольної політики, забезпечення відповідного правового поля в країні.

Необхідність вдосконалення державної ефективної антимонопольної політики у металургійній галузі зумовлюється поточним станом монополізованого положення галузі :

- державна антимонопольна політика фактором конкурентного положення галузі металургійного виробництва, зростання ВВП і обсягів виробництва, також вона є фактором соціальної стабілізації, підтримує зайнятість населення, вона є чинником підтримки рівноважного стану національної економіки;
- система антимонопольних цілей та механізмів їх реалізації, встановлених з урахуванням перспектив металургійного розвитку у майбутньому, дозволяє державі реалізувати свої функції у сфері економічного зростання, та дозволяє здійснити координацію роботи державних і недержавних структур задля забезпечення підвищення ефективності виробництва.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є аналіз та пошук шляхів вдосконалення антимонопольної політики в металургійній галузі.

Реалізація поставленої мети потребує вирішення таких завдань:

- виконати аналіз та узагальнення теоретико-методологічних аспектів державної антимонопольної політики та механізм її реалізації;
- на базі розглянутих теоретичних джерел сформулювати завдання державної антимонопольної політики України;
- розглянути основні наукові підходи до визначення сутності монополій;
- провести аналіз структури функціонування, управління і державного регулювання системи антимонопольної діяльності;
- дослідити складові державного регулювання антимонопольних процесів;
- виконати аналіз та узагальнення законодавчо-правової бази державної антимонопольної політики в Україні;
- визначити склад елементів, функції та фактори формування державної антимонопольної політики;
- з'ясувати принципи державного регулювання антимонопольної діяльності;

- визначити напрями державного регулювання антимонопольної діяльності;
- дослідити структуру форм державного регулювання антимонопольної діяльності;
- виконати аналіз динаміки показників антимонопольної діяльності;
- виконати оцінку антимонопольної політики України;
- визначити загальні напрямки покращення державної антимонопольної політики в Україні.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є механізм реалізації антимонопольної політики держави у металургійній промисловості.

Предметом кваліфікаційної роботи є сутність, складові та механізму реалізації антимонопольної політики держави у металургійній промисловості.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ і процесів у безперервному їх розвитку та взаємозв'язку. У роботі було використано загальнонаукові методи дослідження: моделювання, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, математичні методи.

Інформаційну базу дослідження склали основні положення законів України, указів Президента України, постанов Верховної Ради України, постанов Кабінету Міністрів України з питань формування та реалізації антимонопольної політики України, статистичні та аналітичні матеріали Державного комітету статистики України, монографічні дослідження, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених, публіцистичні огляди та статті.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у проведеному аналізі та узагальненні теоретико-практичних аспектів державної антимонопольної політики та механізм її реалізації у металургійній промисловості.

Основні результати кваліфікаційної роботи, що характеризують наукову новизну, полягають у такому:

- узагальнено основні наукові підходи до визначення сутності монополій та державної антимонопольної політики, її структури та складових;
- систематизовано теоретико-методологічні положення дослідження основних складових державної антимонопольної політики, зокрема склад елементів, функції та факторів формування державної і антимонопольної політики;
- виконано рейтингову оцінку конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі;
- побудовано профілі конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі України.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Перші монополії почали з'являтися ще у стародавні часи, коли про створення великих корпорацій ніхто не замислювався. Етимологія слова походить від грецьких слів «mono» – «один» і «poleo» - «продаю».

У ті часи з'являлися навіть державні монополії, прикладом може слугувати Центральний банк Стародавнього Єгипту, створений династією Птолемеїв у 3 ст. до н.е. Його філії працювали по всій країні: збирали податки державі, обмінювали валюту та виплачували платню.

У той же час жодній іншій організації не було дозволено займатися банками в країні, що давало змогу зосередити всі грошові потоки в руках Птолемеїв.

Проте, якщо казати про монополію в тому розумінні, що існує зараз може впевнено згадувати межі 19 – 20 ст., саме у той час вони зайняли головні місця у матеріальних та нематеріальних сферах і людство зіткнулося з поняттям глобальної монополізації.

До цього призвело витіснення ручної праці машинами, через це дуже сильно зростали обсяги виробництва та збільшувалися і самі підприємства. Виходячи з того, що на ринку опинялося кілька великих виробництв, конкуренція ставала не вигідною.

Таким чином керівники підприємств вирішили, що простіше об'єднатися, визначити для кожного сферу впливу та встановити вигідну для всіх ціну.

Причинами виникнення та розвитку монополії є – див. рис. 1.

Рисунок 1 – Причини виникнення та розвитку монополії
Джерело: складено автором на основі [18]

1. Конкурентне право, метою якого було максимізацію прибутку. Для цього виробники повинні нарощувати виробництво і збут товарів, поступово усуваючи конкурентів. Звідси виробник захоплює більшу частину виробництва і збуту, стаючи монополістом.

Монопольне становище є найбільш вигідним для компаній, оскільки дає можливість уникнути деяких проблем і ризиків, які існують у конкурентній позиції. Накопичуючи владу, вони мають можливість впливати на інших учасників ринку для досягнення максимального прибутку.

2. Закон концентрації капіталу і виробництва.

«Концентрація капіталу – процес збільшення розміру індивідуального капіталу шляхом капіталізації прибутку, тобто використання певної його частини для розширення виробництва».

Тому наслідком концентрації капіталу є концентрація виробництва. Головна сила – конкуренція. В результаті кілька з найбільшої кількості малих і середніх компаній виділяються найсильніші і стають монополістами.

3. Централізація капіталу.

Централізація капіталу – збільшення розміру капіталу в результаті придбання або злиття кількох раніше незалежних окремих капіталів у більший.

Із концентрації та централізації капіталу виникла необхідність монополізації, оскільки основною формою централізації капіталу є створення корпорацій.

Монополії діляться за різними чинниками, і ці поділи поділяються на різні типи – див. рис. 2.

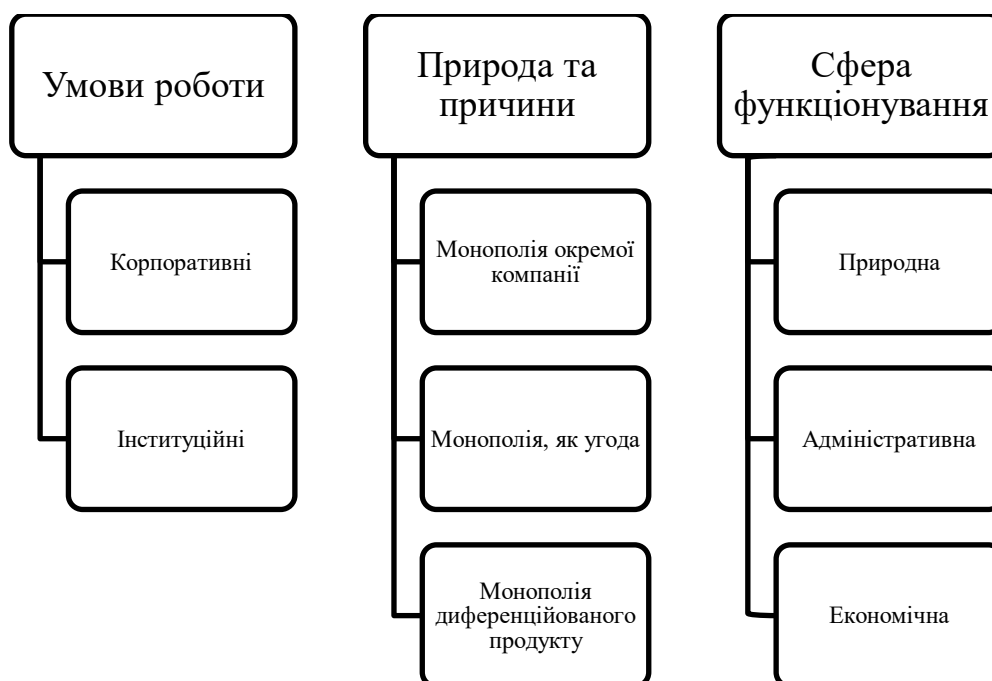

Рисунок 2 – Чинники розподілу монополій

Джерело: складено автором на основі [15]

Першим чинником, що розділяє, є умови роботи, які натомість діляться на два типи: корпоративні та інституційні.

Корпоративний характеризується розвитком компанії на основі концентрації капіталу та виробництва.

Інституційний тип характеризується нерівними умовами конкуренції, чому сприяє держава. Це стосується нерівних обсягів державної допомоги (податки, субсидії), вибіркового доступу до ресурсів.

Другим чинником є природа та причини виникнення монополій, які поділяються на три типи.

1. Монополія окремої компанії, ситуація, за якої продавцем продукції є одна компанія.

2. Монополія як угода, ситуація, коли підприємці виступають у ролі одного продавця товарів чи послуг, залишаючи споживача у безвихідному становищі.

3. Монополія диференційованого продукту, диференційований продукт створює ринок монополістичної конкуренції.

Третім чинником виступає сфера функціонування і поділяється на природну, адміністративну та економічну.

Природна монополія зазвичай складається історично, коли задоволення попиту якомусь ринку найефективніше за відсутності конкуренції з технологічних особливостей виробництва, де витрати значно знижуються зі збільшенням пропозиції. Товари та послуги, вироблені природними монополіями, зазвичай, неможливо замінити аналогами.

Адміністративна монополія виникає в результаті дій державних органів і проявляється у наданні окремим суб'єктам господарювання (зазвичай державним) виключного права на здійснення певних видів діяльності.

Економічна монополія виникає у умовах конкуренції на ринку. Ринкову владу отримують ті гравці ринку, які успішніше за інших розвинули бізнес, збільшили його масштаби, сконцентрували капітал та/або запустили новий продукт, розробили унікальну технологію.

Також монополії поділяють за формою власності. Так існують державні та приватні монополії – див. рис. 3.

Рисунок 3 – Форми власності монополій

Джерело: складено автором на основі [11]

Державною вона є за умовою, що повним контролем займається держава. Державний регулятор стежить за якістю, ціною та обсягом продукції або послуги. Проте вона може бути частковою, коли під контроль

влади береться не весь процес реалізації, та повною, коли держава регулює та контролює кожний процес від початку і до кінця.

Приватна, або як її ще називають, підприємницька монополія утворюється виключно в інтересах бізнесу, вони самостійно стежать за всіма критеріями. Головною метою утворення є максимізація прибутку.

В доповнення до форм власності можна сказати про вид монополій по захисту від конкурентів. Вони поділяються лише на два види: відкрита та закрита, та дуже схожі на монополії за формою власності.

Відкрита монополія, це монополія підприємницька. Умови для неї створює лише підприємство, діями направленими на вихід компанії на новий рівень.

Недоліком такого виду є постійна небезпека від інших компаній які можуть вигадати щось краще, таким чином вийти вперед на ринку, посунувши лідера. Хоча, до моменту як це трапиться компанія має можливість максимізувати свій прибуток.

Закрита монополія, це монополія державна, адже саме держава створює такі умови, щоб іншим компаніям було неможливо зайти у сферу діяльності тієї чи іншої компанії.

При вивченні монополії не слід забувати про монопольну (ринкову) владу, яка може утворюватися.

Монопольна (ринкова) влада – ситуація, коли підприємство здатно впливати на ринкову систему (зміна ціни, контролювання конкуренції, умови обігу товару).

Обмеження конкуренції

Створення входних бар'єрів

Можливість підприємства
підвищувати ціни

Рисунок 4 – Ознаки монопольної влади

Джерело: складено автором на основі [12]

Ознаками монопольної влади виступають: можливість підприємства, шляхом монополізації ринку ресурсів обмежувати конкуренцію, витісняючи

конкурентів, які виробляють товари з використанням цих ресурсів; можливість підприємства створювати вхідні бар'єри у галузь його діяльності; можливість підприємства, підвищувати ціни на ринку – див. рис. 4.

Реалізується в тих умовах, коли суб'єкт (підприємство) вступає у відносини з зовнішнім середовищем і починає здійснювати на нього тиск.

Факторами зовнішнього середовища є: постачальники, споживачі, державні та місцеві органи влади, фінансово-конкурентна сфера. Специфіка цього процесу полягає в тому, що монопольне підприємство має економічну силу, для здійснення контролю над зовнішнім середовищем.

Метою такої діяльності є отримання надприбутку, зниження ризиків пов'язаних з попитом, конкуренцією та змінами в законодавстві.

Фактори монопольної влади:

1. Частка фірми на ринку (більше 35%);
2. Відсутність замінників товару, що виробляє монополіст;
3. Еластичність ринкового попиту (чим менше еластичність попиту на товар фірми, тим більше монопольна влада цієї фірми на ринку)

Для визначення «розміру» монопольної влади застосовують два показники – див. рис. 5.

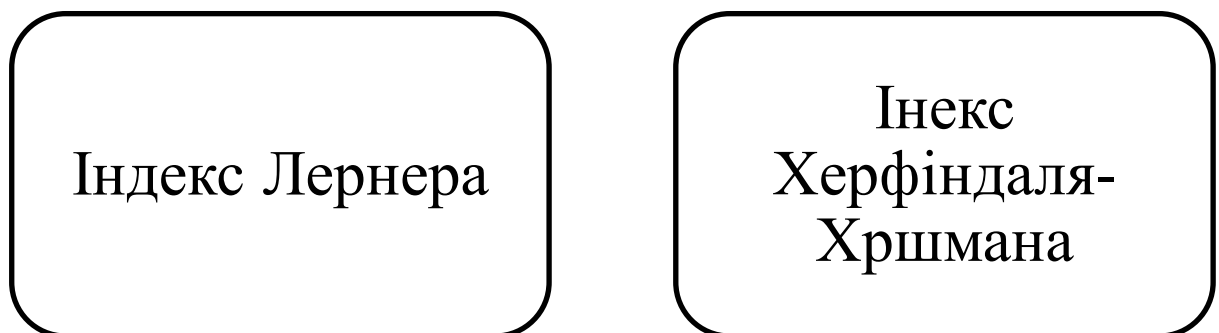

Рисунок 5 – Показники для визначення монопольної влади
Джерело: складено автором на основі [13]

Перший показник використовується для визначення кількісної характеристики монопольної влади. Показник може приймати значення від 0 до 1, чим ближче значення до одного тим більша монопольна влада.

Другий показник характеризує ступінь концентрації ринку. Максимальний показник може дорівнювати 10 000.

Розглядаючи види, форми та різні чинники монополій не слід забувати про державний вплив у сфері врегулювання монопольної влади. Для цього кожна держава має закони, які регулюють ці процеси, їх ще можна назвати Антимонопольне законодавство або Антимонопольне регулювання.

Ця сфера діяльності виникла через негативний вплив монополій на економіку: встановлення монополіям високих цін; формування цін, що не відповідають якості товарів; нав'язування суспільству вигідних тільки для них економічних умов виробництва та споживання продукції.

На початку створення антимонопольного регулювання та

законодавства в тому вигляді у якому воно існує зараз стоїть три моделі антимонопольної системи – див. рис. 6.

Першим хто почав працювати у цьому напрямку є США. Тому перша та найстаріша модель регулювання називається Американською антитрестовською моделлю.

Американська модель формується за принципом юридичної заборони практики монополії. Діє у таких країнах, як США, Канада, Чилі, Велика Британія та декількох інших.

Така політика ґрунтується на підтриманні конкуренції, що є першочерговим завданням країни, також влада зацікавлена у збереженні компаній та виробництв, які вже не є конкурентоспроможними.

Особливим моментом цієї політики є те, що повноваження вирішувати, які дії були спроможні обмежувати конкуренцію та, що саме розуміти під монополізацією ринку, надаються судам.

За Американською моделлю законодавство не має чіткого визначення поняття «монополія», присвоєння цього статусу компанії залежить цілком від судів та від політики підприємства. Законодавство впливає на структуру економіки окремих галузей та всієї країни вцілому, розміри та частки на ринку фірм, що діють, встановлення ними цін та відносини між компаніями.

З часом політика стала більш толерантною до домінування на ринку, тепер монополізація це більше про дії, які здійснює підприємство ніж про тип ринкової структури.

Рисунок 6 – Моделі антимонопольної діяльності
Джерело: складено автором на основі [13]

Другим етапом формування антимонопольного регулювання була Європейська антимонопольна модель. Заборона для підприємств угод про ціни, особливих умов збуту та розподіл продажів. Проте, ця стаття

передбачала виключення з правил, які сприяли на поліпшення виробництва та продажу товарів або послуг, прискорення науково-технічного прогресу (НТП). Наразі діє на території Європейського союзу та у переліку інших держав до яких відноситься Україна. Ці правила почали діяти з моменту підписання «Римського договору про створення Європейського економічного товариства».

У сучасній політиці ЄС підтримка «здорової» конкуренції не є першочерговим завданням держав, адже це не сприяє розвитку НТП. Тому, зараз, розвивається співробітництво між фірмами, задля подальшого функціонування суб'єктів всіх країн Європейського Союзу.

Влада активно стимулює співробітництво між фірмами, кооперативне співробітництво у тих секторах, які визначають науково-виробничий потенціал країни, світову конкурентоспроможність її економіки.

Третім і останнім етапом формування найпоширеніших моделей антимонопольних дій була Японська монопольна модель. Заборона приватних монополій, укладання угод, що є нечесними, обмеження виробництва, спонукання до «здорової» конкуренції та розвитку діяльності підприємств. Діє у Японії, Малайзії та інших Азіатських Тигрів.

У Японії Антимонопольну політику регулює Закон «Про заборону приватної монополії та забезпечення чесних угод». За цим законом монополією визначається становище, коли діяльність одного підприємства перевищує 50%, якщо їх два то 75% .

Проте у законодавстві є виключення, які дозволяють створення монополій, за умови, що це буде сприяти модернізації технологій, стандартизації продукту, але це об'єднання здійснюється до моменту вирішення мети створення. Таким чином на момент виходу з виробництва певного підприємства галузь економіки не втрачає своїх потужностей.

Виходячи з того, що було викладено раніше можна зробити висновок, що антимонопольна політика поділяється на два види – див. рис. 7.

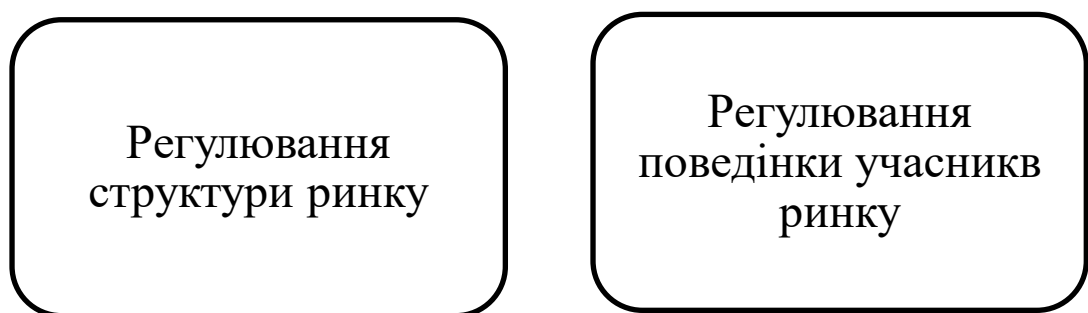

Рисунок 7 – Види антимонопольної політики
Джерело: складено автором на основі [2]

В Україні Антимонопольне законодавство засновано на основі Європейської антимонопольної моделі, має в собі цілісну систему права та механізм організації антимонопольної діяльності.

Монопольним положенням в Україні визнається ситуація коли частка на ринку перевищує 35%, але Антимонопольний комітет України має право визначити положення монопольним навіть коли частка є меншою ніж 35%.

Зараз головним завданням антимонопольної політики є захист вже створеного конкурентного середовища, через це, антимонопольне законодавство змінилось на законодавство конкуренції, а антимонопольна політика перетворилась на конкурентну політику.

Тобто вся робота спрямована на створення та розвиток конкурентного середовища.

Антимонопольну політику можна визначити таким чином – сукупність дій, спрямованих на підтримання конкуренції через установлення та дотримання правил, які запобігають виникненню ситуацій та забороняють дії, що можуть призвести до недопущення, усунення або обмеження конкуренції.

Конкурентна політика, спільно із завданням захисту конкуренції, робить за мету її розвиток і має в собі заходи, направлені на формування нових ринків.

Порівнюючи українську антимонопольну політику з антимонопольною політикою західних країн, можна сказати, що наша система є добре створена зі сторони законодавства.

Але виконання тих законів відкладається або зовсім не відбувається, що призводить до стагнації розвитку регулювання, таким чином даючи змогу розвитку монополій.

У законодавствах та системах контролю західних країн, процеси контролю вдосконалені та діють на вищому рівні, що дає змогу навчатися наші владі та реформувати нашу систему, що у кінцевій точці приведе до підвищення економіки країни та її репутації на світовому ринку.

Якщо діяльність підприємства або підприємств визнається монопольним, Законом передбачено відповідальність у вигляді – див. рис. 8.

Рисунок 8 – Відповідальність за порушення антимонопольного законодавства
Джерело: складено автором на основі [2]

Антимонопольна політика та регулювання передбачають у своїй системі органи управління та контролю.

У США ця роль покладена на суди, а законодавство навіть не має чіткого визначення поняття монополія.

В Україні з такими цілями був створений Антимонопольний Комітет який зараз регулює всі питання концентрації, регулювання та контролю.

Антимонопольний комітет України, має повноваження контролювати як суб'єкти господарювання дотримуються антимонопольного законодавства особливо у випадках реорганізації, створенні або ліквідації суб'єктів, що ведуть свою діяльність.

Також, АМКУ розглядає справи про порушення законодавства та приймають рішення за цими справами.

Антимонопольне законодавство України є недосконалим, прикладом може слугувати, що навіть, якщо підприємство визнане монопольним Антимонопольний комітет може зняти з нього всі претензії, якщо підприємство доведе, що його діяльність сприяє вдосконаленню виробництва або збільшенню імпорту чи експорту.

Велика кількість монополій в Україні виникла саме з розвитком ринкової економіки, шляхом приватизації великих комплексів виробництва. Саме ці виробництва та підприємства є головними у складанні економіки країни, і розвиваються у олігополістичній сфері.

Через наявність монополій на багатьох ринках нашої країни, постає гостре питання про оновлення та перероблення законодавства, що відповідає за розвиток конкуренції в Україні.

Але перегляд функціонування потребує не лише законодавство, а й функції органу, що здійснює контроль та регулювання конкурентоспроможності.

Металургійна сфера економіки України характеризується саме монопольним становищем.

Для протидії такого становища, Антимонопольний комітет України повинен застосовувати жорсткий контроль за концентрацією виробництва, зловживанням свого становища.

Якщо, підприємства все ж отримали дозвіл на концентрацію то на них накладається обмеження по збуту на вироблені товари або послуги на певний період, задля того щоб залишити ринок конкуренції стабільним не збільшуючи концентрацію частки головного підприємства на ринку.

Проведемо аналіз сучасного стану металургійної галузі. Металургійна галузь промисловості є найстарішою та розвиненою галуззю в Україні.

Більш стрімкого розвитку металургія досягла в середині ХХ сторіччя у період всебічної індустріалізації народного господарства.

Але, наразі, металургійні виробництва знаходяться у власності великих корпорацій, деякі з них є іноземними. Металургійна галузь є прикладом того як відбувався перехід до ринкової економіки, у підприємств змінився власник з держави на приватного, але не змінилась політика та методи управління.

Рисунок 9 – Недоліки металургійної промисловості
Джерело: складено автором на основі [2]

Металургійна промисловість має недоліки, які несуть шкоду не тільки в матеріальному еквіваленті а й у екологічному. В нашій країні дуже гостро стоїть питання екології, саме через велику кількість металургійних виробництв. Недоліки металургійної промисловості – див. рис. 9.

Після здобуття незалежності Україна отримала від колишнього СРСР потужний гірничо-металургійний комплекс, який за своїми розмірами становив понад 35% колишнього загальносоюзного гірничо-металургійного комплексу. Але, наслідками затяжної фінансово-економічної кризи 1991 – 1995 рр., стали скорочення внутрішнього попиту, зменшення обсягів виробництва основних видів продукції: чавуну, сталі, прокату, - практично у два рази. Проте, бажання вижити в умовах, що тільки формуються, переорієнтувала металургію на експорт.

Металургійна галузь є однією з основних галузей української економіки, адже, складає близько 20-30 % ВВП та забезпечує 20 % валютних надходжень в економіку країни. Через свої розміри та потужності забезпечує більше 200 тис. робочих місць, що є десятою частиною від кількості працівників у промисловості загалом. Перші ланки у економіці країни, займає через виготовлення сировини для інших галузей таких, як машинобудування, будівельна та транспортна промисловість.

На сьогодні гірничо-металургійний комплекс України є повною технологічною системою, що складається з підприємств з видобутку і переробки залізорудної сировини, виробництва коксу і феросплавів, виплавки чавуна і сталі, а також з підприємств з виробництва прокату – див. рис. 10. [31]

Гірничо-збагачувальні підприємства, або гірничо-збагачувальні комбінати займаються добуванням та переробкою корисних копалин.

Підприємства з повним циклом виробництва займаються обробкою сировини, створенням «напівфабрикатів» та готової продукції та реалізації

товарів, що були виготовлені. Не повний цикл виробництва, характеризується виключенням з переліку певної дії.

Рисунок 10 – Система гірничо-металургійного комплексу України
Джерело: складено автором на основі [19]

Феросплавні підприємства займаються отриманням спеціальних видів сплавів. Спеціальні вони через вміст додаткових хімічних елементів у своїй структурі таких, як марганець, кремній, силіцій.

Для з'ясування ефективності реалізації антимонопольної політики держави в металургійній промисловості України виконаємо статистичний аналіз металургійної галузі України за останні роки.

Рентабельність металургійної галузі є дуже низькою – див. табл. 1.

Таблиця 1 – Рентабельність металургійної галузі

Показник	Роки				
	2014р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Рентабельність, %	2,8	0,7	3,9	1,6	1,6

Джерело: складено автором за даними[31]

Також, негативний вплив для галузі мали події, що відбуваються на сході країни з 2014 р.. Через ті події було втрачено діяльність кількох підприємств, які мали значний вплив на динаміку виробництва певних видів металопродукції. – таблиця 2.

Проте, скорочення виробництва не є найбільшою проблемою тому, що це збігається з світовим трендом стагнації металургійної промисловості. Найгіршим впливом на промисловість є динаміка та обсяги споживання продукції на ринку в середині країни, які суттєво відстають від обсягів виробництва, що призводить до надмірного виробництва продукції.

За період 2014-2018 рр. Україна скоротила обсяги експорту на 40%, що призвело скорочення частки на світовому ринку у два рази.

Таблиця 2 – Динаміка виробництва основних видів продукції металургійної галузі

Вид металургійної продукції	Роки				
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
<i>I</i>	2	3	4	5	6
Сталь, млн. т	27,2	23,0	24,2	21,4	21,1
Чавун, млн. т	24,8	21,9	23,6	19,8	20,5
Прокат готових чорних металів, млн. т	12,7	11,2	13,3	11,7	11,3
Труби і трубки, млн. т	1,6	1,0	1,0	1,2	1,1

Джерело: складено автором за даними[31]

Сьогодні компанії металургійної галузі виявилися не спроможними до всіх викликів, пов'язаних зі світовою кризою, насамперед надвиробництвом чорних металів, падінням попиту на продукцію з металу низької якості, посиленням конкуренції й появою нових гравців на міжнародних ринках: Китаю, Індії й Південної Кореї.

Крім того, роками накопичувалися організаційні проблеми, пов'язані з необхідністю технологічного й технічного переоснащення виробництва, покращення якості чорних металів, випуску інших видів сталі й прокату. Основні засоби в металургії України характеризуються суттєвою зношеністю, яка у 2018 р. становила більше 50%, і темпи зростання їх вартості протягом останніх років були невеликими.

Однак частка галузі в загальній вартості основних засобів у цілому по промисловості залишається чималою, перевищуючи 10%, що свідчить про її значну роль у національному господарстві.

Підприємства, що займаються металургією в Україні в порівнянні з більш розвинутими країнами миру характеризуються істотним відставанням з боку технологій та підвищеною енергоємністю. Устаткування сильно зношене, а технології морально застаріли.

Незважаючи на вищесказане, у 2018 році країна посідала 13 ланку за обсягом виробництва сталі і 3 ланку – за обсягом експорту металопродукції та є одним з лідерів серед країн-виробників чорних металів у світі. Металургія України входить до десятки найбільших виробників та експортерів металу. Понад 80% продукції з металу експортується до країн Європи, Азії, Близького Сходу, Південної Америки.

Сьогодні металургійний комплекс України посідає 6-е місце в світі за існуючими виробничими потужностями, експортує більше 80% виготовленої продукції, щорічно розміри експорту перевищують 5 млрд. дол. США.

Основними конкурентами металургійних підприємств України в Європі є металургійні комбінати Нідерландів, Франції, Італії, Німеччини, Словаччини, а на Сході – комбінати Індії, Китаю, Японії, Південної Кореї. Проте найголовнішими конкурентами для України залишаються – Китай, Туреччина та Росія.

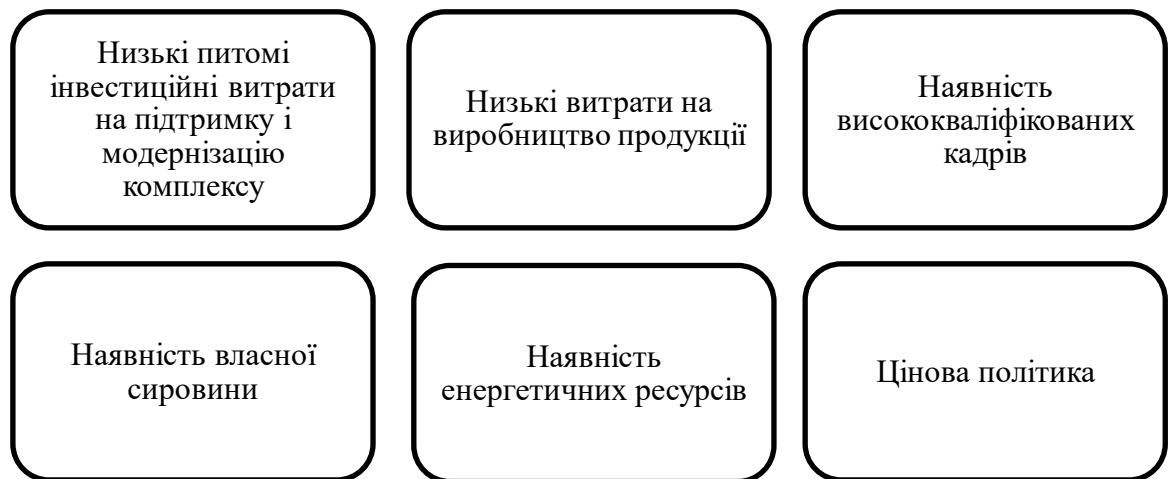

Рисунок 11 – Конкурентні переваги

Джерело: складено автором на основі [12]

Однак, необхідно відзначити, що великі металургійні підприємства України мають певні конкурентні переваги порівняно з розвиненими країнами по таким найважливішим позиціям:– див. рис. 11.

Низькі витрати на виробництво, можливі через використання дешевої робочої сили та, нажаль, низькі витрати на екологічний аспект.

Наявність власної сировини, має в собі межі країни та в середині холдингів, що працюють.

Низькі витрати на виробництво продукції за рахунок використання дешевої робочої сили і низькі екологічні витрати;

Наявність висококваліфікованих кадрів;

Наявність енергетичних ресурсів;

Цінова політика, яка спрямована на забезпечення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках за рахунок гармонізації виробничих потужностей з потребами ринків збуту, кращого використання досягнень науково-технічного прогресу, технічного переозброєння підприємств та об'єктів гірничо-металургійного комплексу.

Важливим напрямом цінової політики щодо продукції монопольних утворень є збереження державного регулювання цін шляхом доведення науково обґрунтованих питомих норм витрат сировини, енергоносіїв, матеріалів, основних фондів (як активної так і пасивної частини), трудових і накладних витрат, державний контроль за цінами природних монополістів.

В Україні станом на 2013 р. було зареєстровано 12 коксохімічних заводів, що діяли на інтереси національної економіки. Після подій на Сході країни, підприємств на підконтрольній Україні території залишилось 8 працюючих підприємств.

З восьми працюючих заводів 5 якимось чином належать «Метінвесту» (станом на 2020р.), власниками якого є Рінат Ахметов та Вадиму Новинському, який у 2019р. підтвердив, що є співвласником холдингу. У їх прямій або опосередкованій власності знаходяться – див. рис. 12.

Три з восьми, зараз підконтрольних України, заводів, ще до початку воєнних дій належали холдингу «Метінвест» (Запоріжжкокс, Азовсталь та Авдіївський Завод).

Дніпровський Коксохімічний Завод почав переходити у власність Холдингу у 2015 р., ще до винесення рішення Антимонопольного комітету України, щодо концентрації.

Вони почали поступово змінювати людей в управлінні заводу та змінювали ринкову поведінку.

Проте перше рішення Антимонопольного комітету, яке вони винесли після трьох років розгляду, було негативним, тобто не давало дозвіл на здійснення концентрації. Пояснивши це рішення тим, що у виробництві коксу холдинг (група) «Метінвест» займає 45%, при дозволі на купівлю Дніпровського КХЗ, частка складала б 49%.

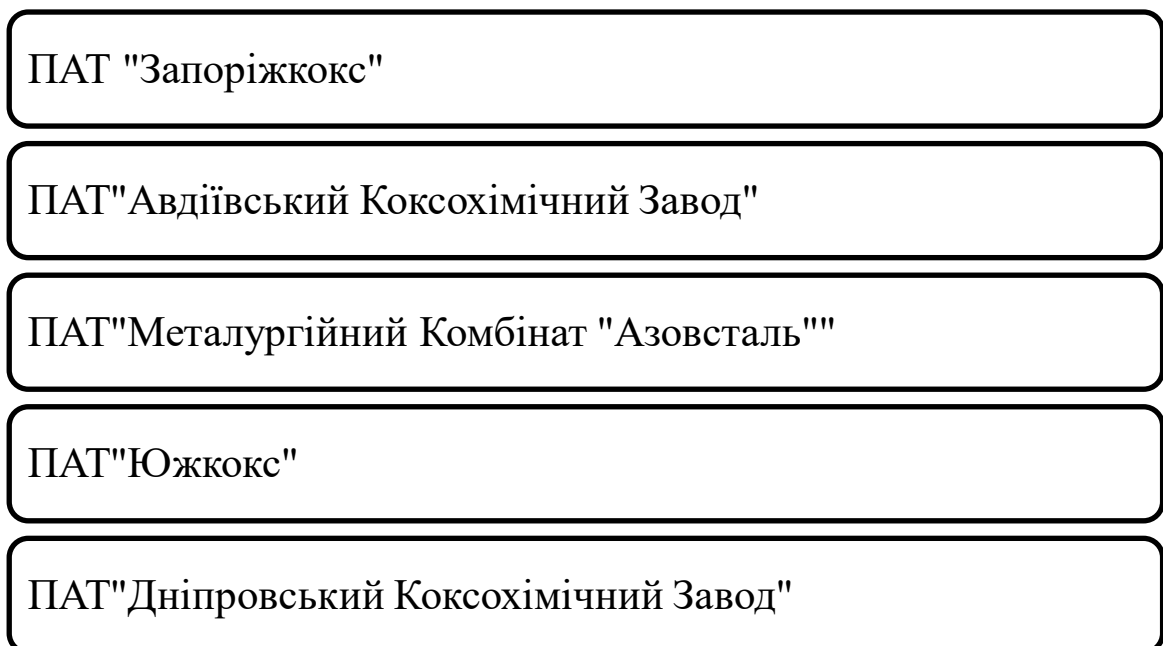

Рисунок 12 – Заводи що знаходяться у власності «Метінвест»
Джерело: складено автором за даними[51, 4]

Але все змінило рішення яке було прийнято у 2019 р., яке дозволило концентрацію. Голова Комітету пояснив рішення тим, що перше рішення не було остаточним.

Також, під час повторного розгляду справи з кожної сторони концентрації були взяті зобов'язання, щодо усунення негативного впливу поєднання на конкуренцію ринку на якому вони діють.

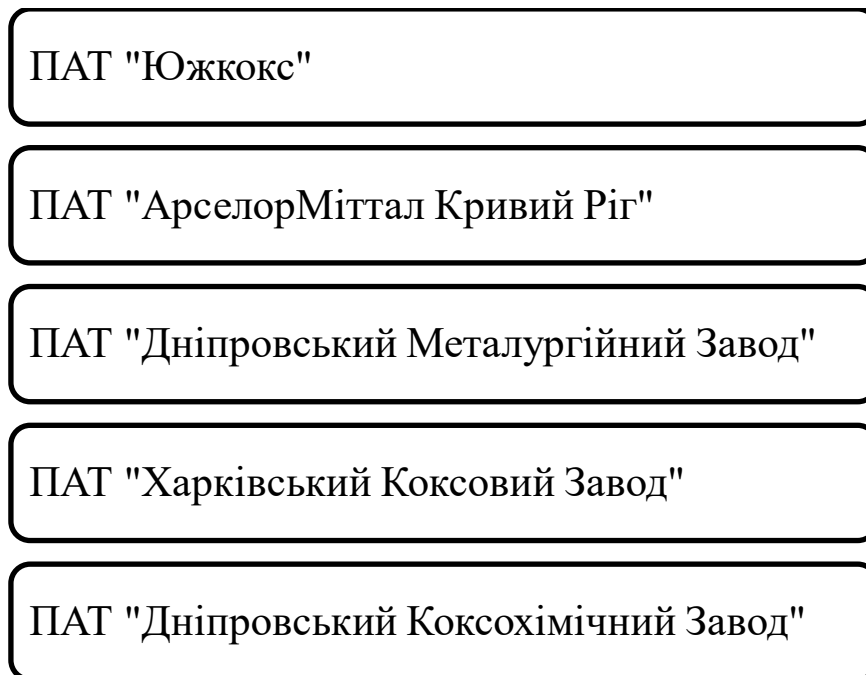

Рисунок 13 – Список конкурентів «Металстіл»

Джерело: складено автором за даними[51, 4]

Задля пояснення свого рішення Антимонопольний комітет видав список конкурентів групи «Метінвест» з п'яти компаній – див. рис. 13.

Проаналізувавши список конкурентів, можна побачити, що лише 3 компанії є реальними конкурентами, в то час як інші вже деякий час знаходились під впливом «Метінвест».

З цього списку бачимо, що останній у списку завод вже майже у правовій власності, з видачею дозволу від Антимонопольного комітету.

«Южкокс» опосередковано вже належало Новинському, цей зв'язок відслідковується за допомогою зміни керівника і власника керівної компанії, що у кінці шляху веде до вже згаданого Новинського.

У цьому списку залишається лише три гравця, аналізуючи їх діяльність можна побачити, що частка Харківського заводу на ринку займає лише 2%.

ПАТ «АрселорМітталКривийРіг», зараз працює лише на вироблення коксу для забезпечення своїх потреб.

ПАТ «Дніпровський Металургійний Завод», також не є головним конкурентом, а у 2021 році Антимонопольний комітет Україна надав дозвіл на його купівлю холдингу «Метінтвес».

Станом на 2022 рік у власності невизнаного монополіста знаходиться шість підприємств коксохімічної галузі, з семи працюючих. Така ситуація склалася через дозвіл АМКУ купити Дніпровський Металургійний Завод,

задля збереження його від банкрутства, що було можливо через придбання 23,7% акцій цього підприємства раніше.

Задля більш повного розуміння металургійної промисловості, а саме коксохімічної галузі порівнюємо головних гравців ринку, що були вказані раніше у період з 2014-2020 рр.

Порівнюватися буде обсяг виробництва та головні фінансові показники – див. рис. 14.

- EBITDA – показник, який відповідає обсягу прибутку до вирахування усіх податків та витрат.
- EBITD Amargin – відсоток прибутку до вирахування всіх витрат та податків.
- Net income margin – прибуток підприємства після сплати податків та амортизаційних витрат.
- Net income – показник, що несе в собі інформацію про чистий прибуток підприємства.
- CAPEX – кількість інвестицій направлена на відтворення та оновлення основних засобів виробництва.

Для розуміння повної картини на ринку, також проведемо аналіз конкурентоспроможності підприємств.

Цей аналіз допоможе у розумінні чи дійсно монопольне становище на ринку є максимально корисним для прибутку підприємства та його можливостей.

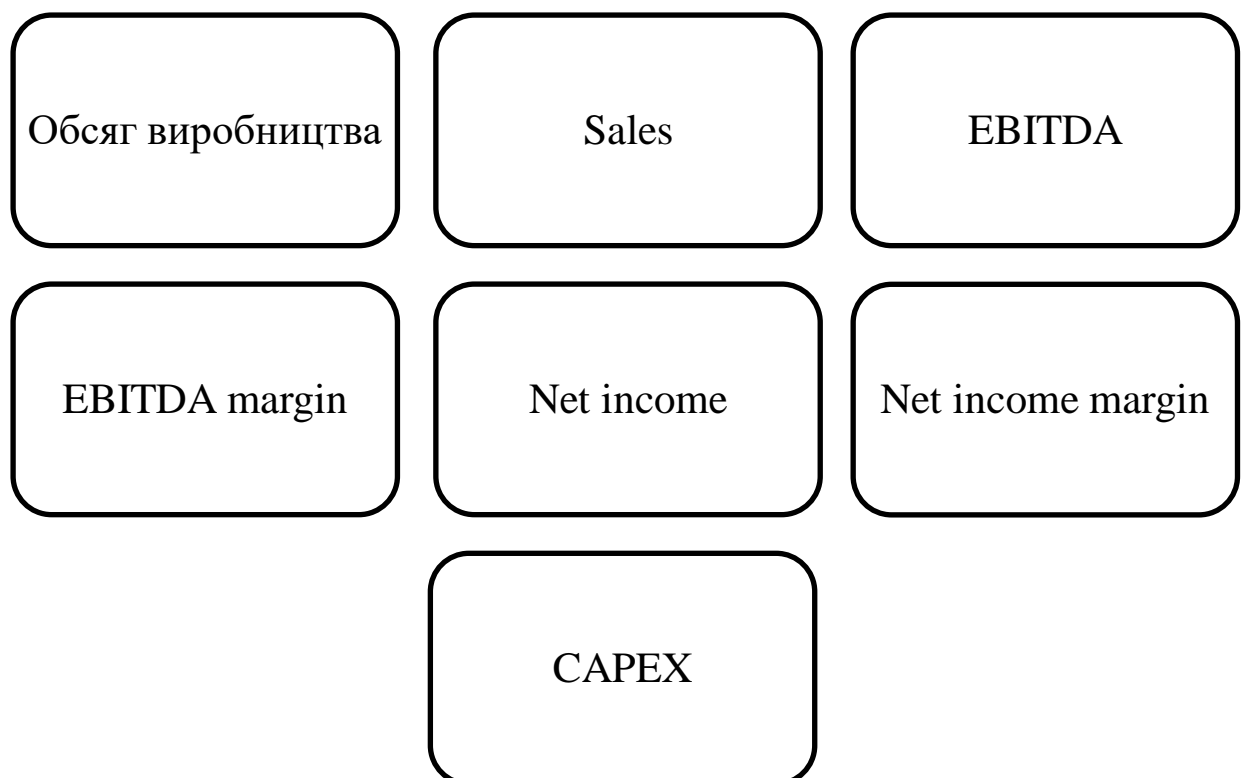

Рисунок 14 – Критерії порівняння ефективності діяльності досліджуваних підприємств

Джерело: складено автором за даними[1]

Розглянемо показники діяльності підприємства Дніпровський Коксохімічний Завод. Дніпровський КЗХ є одним з найстарших підприємств, що займається виробництвом продукції з коксового вугілля. Акціонерне підприємство 73% якого належить Metinvest B.V.

У період з 2014 – 2020 рр. виробництво коксу на підприємстві Дніпровський Коксохімічний Завод коливалось в межах 550 тис. – 580 тис. – таблиця 3.

Таблиця 3 – Обсяги виробництва Дніпровського Коксохімічного Заводу

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Виробництво, тис. т	559	628	607	634	584	564	589

Джерело: складено автором за даними[1]

Як бачимо з таблиці 3, обсяги виробництва підприємства Дніпровський Коксохімічний Завод були найбільшими у 2015 – 2017рр., після чого вони дещо знизилися та майже досягли свого мінімального значення за увесь період, що досліджуємо.

Проте у 2020р. обсяг виробництва вище ніж в 2019р., що є позитивною тенденцією.

Основні фінансові показники діяльності підприємства Дніпровського Коксохімічного Заводу, згідно представленому на рис. 13 переліку, за 2014 – 2020рр. наведено в таблиці4.

Таблиця 4 – Основні фінансові показники Дніпровського КХЗ

Показники	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Sales, млн. дол	139,7	152,6	112,8	554,1	216,7	164,0	130,0
EBITDA млн. дол	14,8	18,2	-5,9	58,6	1,3	-5	10
EBITDAmargin, %	10,6	11,9	-5,02	10,6	0,6	-3,3	8,0
Netincome млн. дол	5,5	11,7	-10,7	44,8	0,0	-20	-13
Netincomemargin, %	4,0	7,7	-9,5	8,1	0,0	-12,1	-10,2
CAPEX млн. дол	2,7	1,3	1,5	1,7	3,4	5,0	13,0

Джерело: складено автором за даними[1]

Динаміка основних показників діяльності Дніпровського КХЗ досліджуваних підприємств наведена на рис. 15.

Порівнюючи головні фінансові показники можна побачити, що діяльність виробництва перестала бути настільки прибутковою. Особливо це видно по показнику чистого прибутку.

Причому, найкращий рік у діяльності Дніпровського КХЗ бур 2017р, далі почалося погіршення його стану, яке тільки пришвидшується.

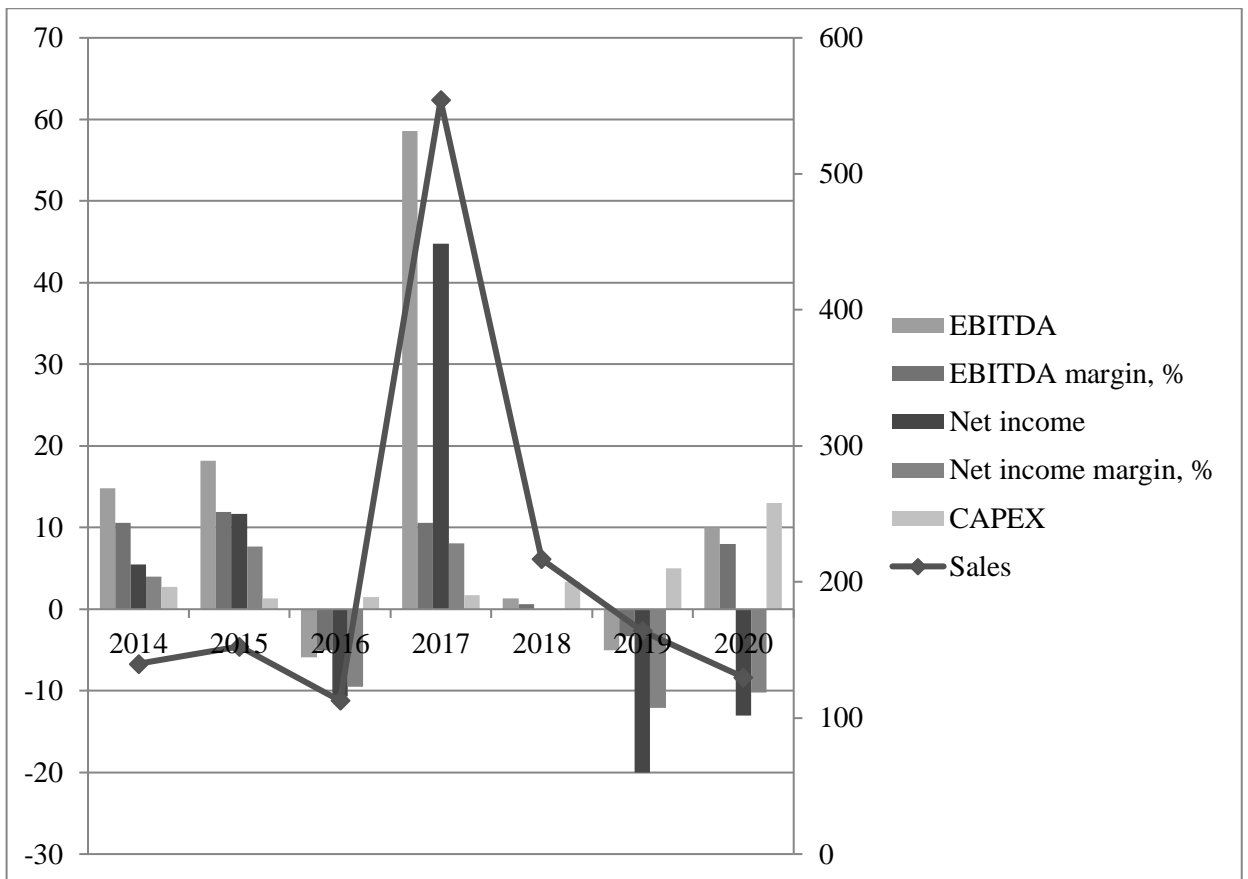

Рисунок 15 – Динаміка основних показників діяльності Дніпровського КХЗ

Джерело: складено автором за даними[1]

Як бачимо з таблиці 4, обсяг продажів Дніпровського КХЗ зазнав різкого збільшення у 2017р. (більше ніж в 4 рази), після чого в 2018р. впав, але все ще перевищував рівень 2016р. майже в 2 рази, після чого продовжилося падіння даного показника.

Станом на 2020р. обсяг продажів трохи нижчий, ніж у 2014р. Стосовно показника ЕВІТДА, як бачимо з таблиці 4 та рис. 14, так само, як і попередній, він мав найбільше значення у 2017р. а у 2018р. впав дуже сильно і продовжував свій спад ще до 2020 році, у якому він майже відновив показники 2014 року.

Дивлячись на розміри інвестування у переобладнання або оновлення бачимо, що на початку досліджуваного періоду був різкий спад і потім поступове збільшення.

У самому прибутковому році цей показник виріз одразу у два рази, але це не максимальний приріст тому, що у 2020 році обсяги інвестування виросли майже у 3 рази порівняно із минулим.

Наступним кроком розглянемо основні показники діяльності Харківського Коксового Заводу. Цей завод є єдиним виробником ливарного коксу в Україні. Акціонерне товариство 50,5% якого належить ТОВ «Аромасервіс», а 49,5% – CarboTradingLimited.

За цим підприємством інформація щодо головних фінансових показників була знайдена лише до 2017 року, а показник інвестицій взагалі є недоступним. На разі робота підприємства зупинення з 08.02.22, через визнання банкрутом.

Для можливого пояснення банкрутства розглянемо об'єми виробництва Харківського Коксового Заводу – таблиця 5.

Таблиця 5 – Об'єми виробництва Харківського Коксового Заводу

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Виробництво, тис. т	136	111	144	118	63	37	43

Джерело: складено автором за даними[1]

Аналізуючи дані видно, якщо динаміка виробництва не була однаковою навіть до 2018р., при чому 2014 рік був подібний до 2016 хоча порівнюючи їх видно зростання обсягів, а 2015 подібний на 2017.

У 2018 році спостерігається дуже різкий спад об'ємів виробництва, майже у 2 рази. 2019р. показав ще менші показники, зменшившись знову у 2 рази.

Таким чином за два роки підприємство знизило своє виробництво у 4 рази, зростання діяльності у 2020 році не повернуло заводу його минулих показників.

Спад виробництва на підприємстві можна пов'язати з зростанням боргів, а повторне зниження також можна пояснити пандемією.

Для повної картини підприємства подивимось основні фінансові показники у таблиці 6.

Аналізуючи динаміку основних фінансових показників спостерігаємо, що навіть коли об'єми виробництва трималися на приблизно одному рівні фінансові показники почали зменшуватися.

Таблиця 6 – Основні фінансові показники Харківського Коксового Заводу

Показники	Роки			
	2014	2015	2016	2017
<i>I</i>	2	3	4	5
Sales, млн. дол	41,6	20,8	21,8	20,1
ЕВІТДА, млн. дол	5,1	3,4	2,5	0,8
ЕВІТДАmargin, %	12,2	16,2	11,5	4,1
Netincome, млн. дол	1,0	0,4	0,1	0,1
Netincomemargin, %	2,5	1,7	0,3	0,4

Джерело: складено автором за даними[1]

На рисунку 16 наведена динаміка основних фінансових показників Харківського Коксового Заводу, за період 2014 – 2017 рр..

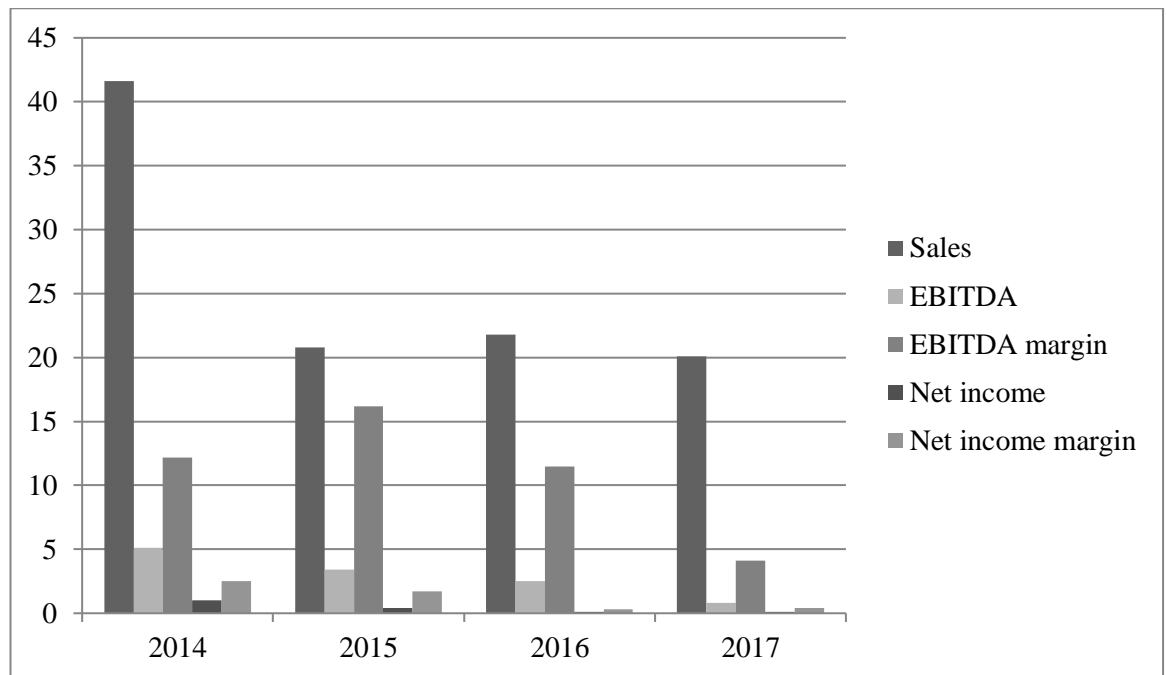

Рисунок 16 – Динаміка основних показників діяльності Харківського Коксового Заводу

Джерело: складено автором за даними[1]

Найбільш помітний спад відбувався у показнику продажів у 2014 р., який за один рік зменшився у двічі і до кінця періоду не наздогнав тих темпів виробництва, хоча спроби до зростання були.

Але, якщо дивитися на показник прибутку до оподаткування у тому самому 2017 році, бачимо його зростання, хоча всі інші основні показники та об'єм виробництва у той рік зменшувалися.

Показники інвестування з самого першого року почали спадати у дуже різкому темпі, що є поганою тенденцією. У 2017 році було дуже незначне зростання, яке ми можемо спостерігати не сприяло покращенню ситуації на підприємстві.

Також позитивним показником можна вважати показник чистого прибутку, який навіть при значному зменшенні продажів у два рази не почало отримувати показники нижче нуля.

Таблиця 7 – Основні фінансові показники Дніпровського КХЗ та Харківського Коксового Заводу за 2016 р.

Показники	Дніпровський	Харківський
1	2	3
Sales, млн. дол	112,8	21,8
EBITDA, млн. дол	-5,9	2,5
EBITDA margin, %	-5,02	11,5
Net income, млн. дол	-10,7	0,1
Net income margin, %	-9,5	0,3
CAPEX, млн. дол	1,5	n/a

Джерело: складено автором за даними[1]

Аналізуючи дані у числовому вираженні, видно, що Харківський Металургійний Завод продаючи у п'ять разів менше від Дніпрровського КХЗ, отримував на 10, 8 млн. дол. США більше.

Такий розрив у чистому прибутку спостерігається навіть за умови що у другого підприємства, що було досліджено обсяги виробництва значно менше ніж у першого.

Порівнюючи перші два підприємства можна помітити, що незважаючи на маленькі розміри виробництва та подальшу неможливість працювати у Харківського Коксового заводу, показники ніколи не дорівнювали нулю. Це видно порівнюючи 2016 рік діяльності обох, на той момент, працюючих підприємств – таблиця 7.

Розглянемо показники діяльності Дніпрровського Металургійного Заводу. Металургійний завод повного циклу, у квітні 2021 року «Метінвест» отримало досвід на купівлю, з метою усунення процедури банкрутства. Займається також виробництвом чавуну та сталі.

Аналіз обсягів виробництва Дніпрровського Металургійного Заводу наведено в таблиці 8.

Таблиця 8 – Обсяги виробництва Дніпрровського Металургійного Заводу

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Виробництво, тис. т	697	693	696	568	570	449	488

Джерело: складено автором за даними[1]

Дивлячись на показники обсягу виробництва бачимо, що до 2017р. підприємство тримала один і то самий рівень роботи, з максимальним коливанням у 4 тис..

У 2017 році відбувся перший значний спад виробництва, який підтримувався і в наступному році.

Але у 2019 бачимо ще один спад, який намагалися підвищити у 2020 р.

Для більш повного розуміння ситуації на підприємстві потрібно визначити основні фінансові показники – таблиця 9.

Таблиця 9 – Основні фінансові показники Дніпрровського Металургійного Заводу

Показники	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Sales, млн. дол	503	367	394	593	439	318	165
EBITDA, млн. дол	-181	-69	-20	15	110	-15	-19
EBITDAmargin, %	-35,95	-18,84	-5,19	2,59	25,16	-4,7	-11,3
Netincome, млн. дол	-221	-50	-13	90	108	-50	15
Netincomemargin, %	-43,9	-13,63	-3,2	15,1	24,68	-15,6	-8,8
CAPEX, млн. дол	16	9	5	12	19	14	0

Джерело: складено автором за даними[1]

На рисунку 17 та таблиці 9 бачимо, що підприємство отримувало прибуток лише 2 роки, у 2017 та 2018 роках. Проте навіть якщо дивитися на значення зі знаком мінус можна побачити тенденцію зростання показників, це видно по показнику прибутку до оподаткування.

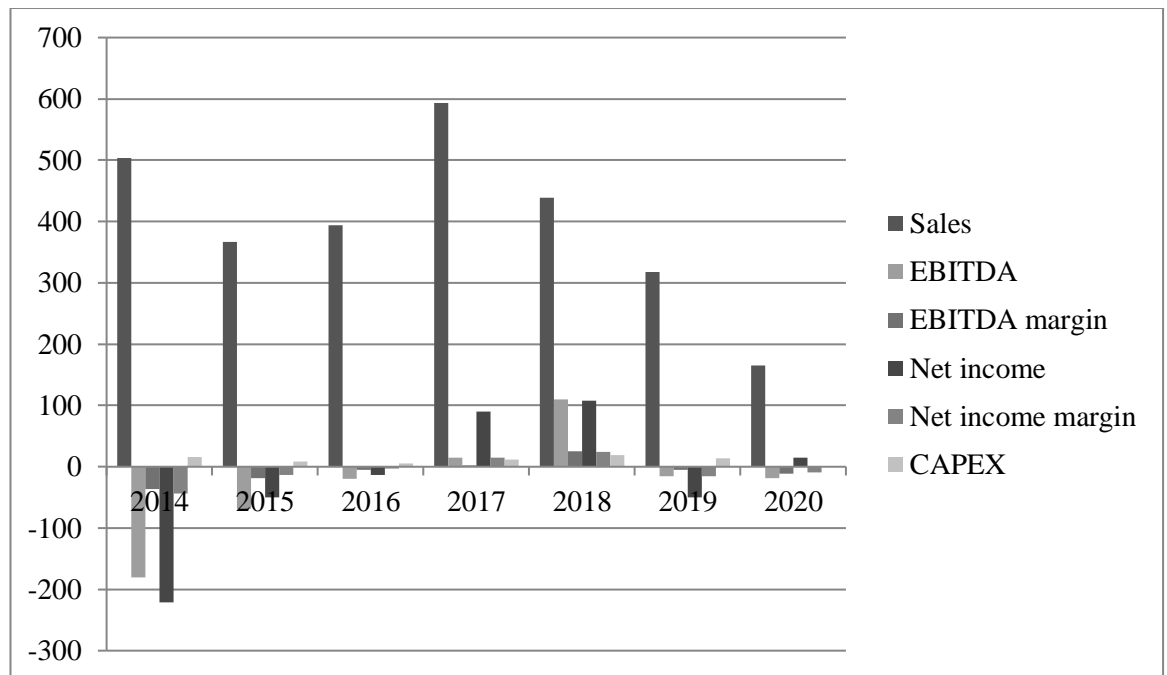

Рисунок 17 – Динаміка основних показників діяльності Дніпровського Металургійного Заводу

Джерело: складено автором за даними[1]

Так у 2014 та 2015 роках ми спостерігаємо зменшення збитків за показником прибутку до вирахування витрат у чисельному вираженні майже у три рази, зростання показника чистого прибутку у чисельному вираженні у 4,5 рази, а у відсотковому вираженні майже у три рази.

Проте показники продажу на інвестування значно зменшилися. У 2016 році, при тому ж рівні продажів, що і у минулому знову бачимо зростання показників. «Брудний» прибуток в обох вираженнях виріс майже у 3,5 рази, показник чистого прибутку виріс у майже три рази в чисельному вираженні та у 4,5 у вираженні через відсотки.

У кількості інвестицій в переобладнання та оновлення виробництва знову бачимо спад.

Показники продажів показують коливання, у 2015 році вони значно впали відносно минулого. Проте вже у наступному році знов почали набирати оберти і у 2017 р. стали максимальними за увесь період який досліджуємо, але нажаль цей показник не протримався на висоті довго вже у наступних роках почав падати, що є негативною тенденцією.

Порівнюючи останній прибутковий 2018 рік по всім показникам та останній доступний нам, бачимо зменшення чистого прибутку у відсотковому значенні у чотири рази, у чисельному вираженні спад відбувся у 7 раз. Інвестиції у 2020 році взагалі не були вкладені в підприємство.

Розглянемо підприємство яке не відноситься до монопольної групи «Метінвест» та наразі обслуговує лише свої потреби – АрселорМіттал Кривий Ріг. Підприємство повного циклу, на 100% належить групі ArcelorMittal.

Для розуміння його масштабів достатньо подивитися на його об'єми виробництва – таблиця 10.

Таблиця 10 – Обсяги виробництва АрселорМіттал Кривий Ріг

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Виробництво, тис. т	1589	1794	1897	2273	2560	2795	2496

Джерело: складено автором за даними[1]

З таблиці видно, що підприємство поступово нарощувало свої потужності у вигляді об'ємів виробництва, адже до 2020 року видно лише зростання цього показника, що є позитивною тенденцією.

Для повного аналізу підприємства подивимось його основні фінансові показники у таблиці 11, для розуміння чи так самого добре розвивалися прибутки підприємства, як його виробництво.

Таблиця 11 – Основні фінансові показники АрселорМіттал Кривий Ріг

Показники	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Sales, млн. дол	3087	2122	2069	2488	2499	2415	2356
ЕВІТДА, млн. дол	511	341	362	464	655	177	364
ЕВІТДАmargin, %	16,5	16,0	17,5	18,7	26,20	7,3	15,5
Netincome, млн. дол	-99	64	106	190	350	-88	32
Netincomemargin, %	-3,2	3,0	5,1	7,6	13,99	-3,6	1,3
CAPEX, млн. дол	231	181	184	235	337	272	208

Джерело: складено автором за даними[1]

На рис. 18 наведена динаміка основних показників діяльності АрселорМіттал Кривий Ріг за 2014-2020рр.

Аналізуючи рисунок 17 та таблицю 11 бачимо, що у 2015 році відбувся спад продажу, проте показник чистого прибутку у чисельному вираженні дуже сильно зріс, хоча показник прибутку до оподаткування навпаки впав.

У 2016 році також бачимо, що обсяги продажу зменшувалися, проте прибутки зростали. Але вже у 2017 році почали зростати і обсяги продажу, що призвело до більш стрімкого зростання всіх показників прибутку.

У 2019 році при приблизно такому самому обсягу продажів, спостерігається дуже сильний спад показників, показник чистого прибутку опустився нижче позначки 0. Але вже у 2020 при зменшенні продажів, знову йде зростання прибутку, що є позитивною тенденцією.

Обсяги виробництва цього підприємства є високими, проте як ми вже знаємо все це в основному йде на власні потреби.

Останнім заводом який ми будемо аналізувати буде Металургійний Комбінат «Азовсталь». Він є підприємством повного циклу, яке належить до холдингу «Метінвест». Займається також виробництвом чавуну та сталі.

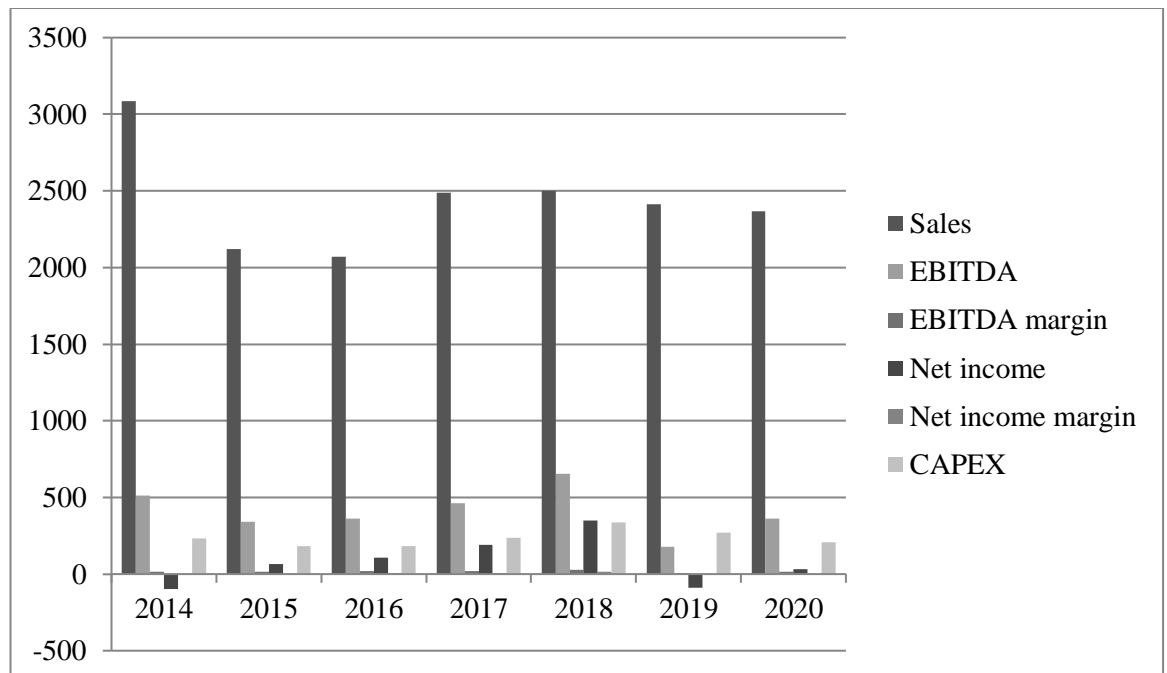

Рисунок 18 – Динаміка показників діяльності АрселорМіттал Кривий Ріг
Джерело: складено автором за даними[1]

Для розуміння ситуації та подальшого порівняння з іншими підприємствами проведемо аналіз об'єму виробництва у таблиці 12.

Таблиця 12 – Обсяги виробництва Азовсталі

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Виробництво, тис. т	1269	1341	1268	1396	1372	1356	1260

Джерело: складено автором за даними[1]

До 2018 року спостерігалась певна тенденція до коливання показників виробництва, але після 2017 року пішла тенденція виробництва на одному рівні, яка протрималась 3 роки. У 2020 р. об'єми діяльності виробництва пішли на спад.

Для повного аналізу також порівняємо основні фінансові показники – у таблиці 13.

Порівнюючи головні фінансові показники можна побачити, що при зменшенні продажів на третину від минулого року у 2015 р. спостерігається майже повне зникнення прибутку до оподаткування, та опускання чистого прибутку нижче позначки 0.

Дивлячись на показник інвестування, бачимо, що у 2015 році об'єми зменшилися більше ніж у два рази, та наступного разу зросли зовсім мало.

А вже у 2017 році зростання почалося значне та довготривале, так кожен рік до 2020 року воно зростало на 20 і більше млн. дол..

Але вже у 2020 році знову було зменшення показника.

Таблиця 13 – Основні фінансові показники Азовсталі

Показники	Роки						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8
Sales, млн. дол	1882	1212	1277	2593	3013	2217	1857
ЕВІТДА, млн. дол	182	2	126	113	277	-127	168
ЕВІТДАmargin, %	9,71	0,19	9,87	4,36	9,2	-5,7	8,9
Netincome, млн. дол	0,92	-1,84	0,56	-0,13	131	-219	16
Netincomemargin, %	4,09	-6,95	1,71	-0,19	4,36	-9,9	0,8
CAPEX, млн. дол	110	50	58	103	166	184	118

Джерело: складено автором за даними[1]

У 2016 році при тому ж рівні продажів, показники прибутку навпаки зростають і майже повертаються до показників 14 року. У 2017 та 2018 рр. спостерігається зростання показників продажу а за цим також йде приріст показників прибутку.

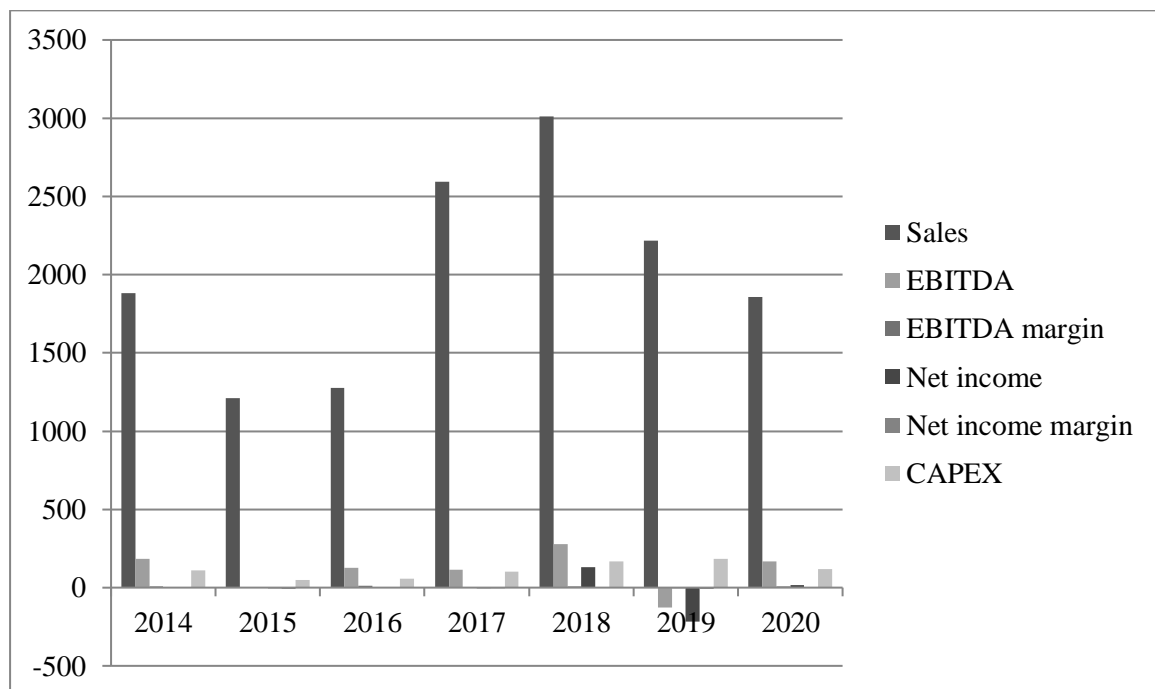

Рисунок 19 – Динаміка основних показників діяльності Азовсталі

Джерело: складено автором за даними[1]

У 2020 році спостерігається зниження продажів, але порівняно з такою самою ситуацією у 2019 році прибутки підприємство зростають.

Задля логічного завершення цього дослідження порівняємо показники двох найбільших підприємств з виробництва коксу, одне з яких належить «Метінвест Холдинг» – Металургійний Комбінат «Азовсталь». Другим для порівняння візьмемо АрселорМіттал Кривий Ріг, яке на 100% належить групі ArcelorMittal. Таким чином ми будемо порівнювати фактичного

монополіста галузі та самостійного гравця який працює на забезпечення власних потреб.

Таблиця 14 – Обсяги виробництва АрселорМіттал Кривий Ріг та Азовсталі

Показник	Виробництва	Роки						
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
Виробництво, тис. т	АрселорМіттал	1589	1794	1897	2273	2560	2795	2496
	Азовсталь	1269	1341	1268	1396	1372	1356	1260

Джерело: складено автором за даними[1]

Порівнюючи обсяги виробництва на рисунку 20, а також у таблиці 14 бачимо певну подібність графіку, навіть в один і той самий 2019 рік бачимо зниження обсягів.

Але у підприємства АрселорМіттал Кривий Ріг зростання виробництва відбувалося швидше і тому 2016 році коли Азовсталь зазнала зменшення обсягів виробництва перше підприємство навпаки продовжувало нарощувати свої об'єми.

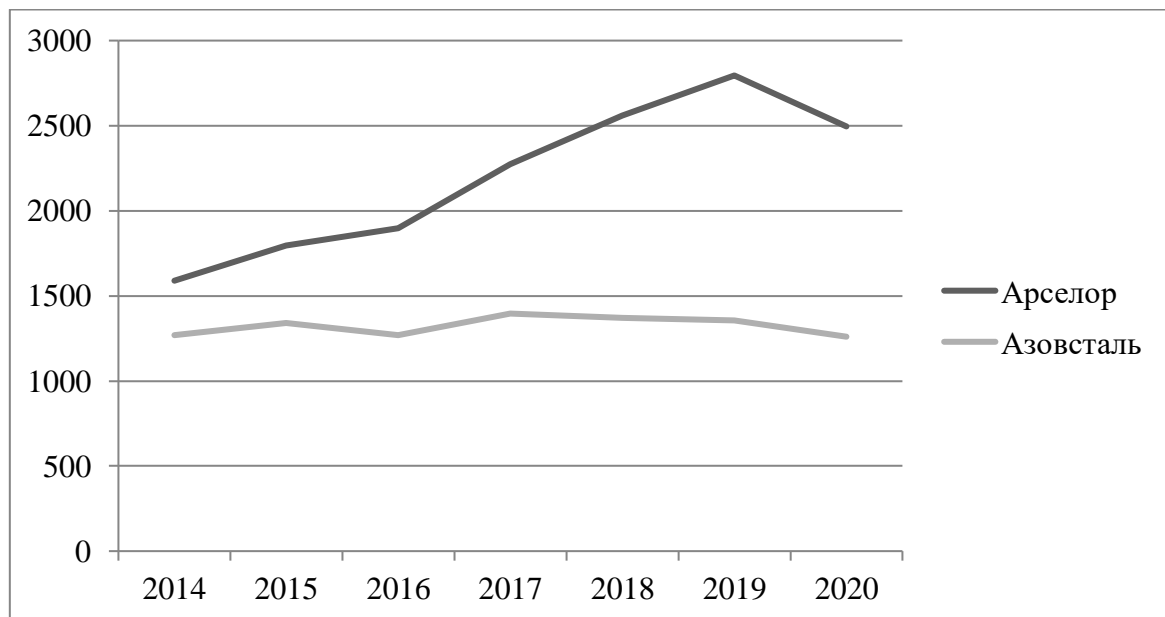

Рисунок 20 – Обсяги виробництва Азовсталі та АрселорМіттал

Джерело: складено автором за даними[1]

Але у Арселора зростання виробництва йшло у більш високому темпі, тому і зниження було відчутно набагато більше. На рисунку 21 порівнянні бачимо показник чистого прибутку у кількісному вираженні. Знову бачимо, що у заводу який належить до монополії зростання до 2018 року є досить повільним, а у деяких випадках навіть дорівнює нулю. Друга компанія нарощує свій чистий прибуток до 2018 року так само інтенсивно, як і об'єми виробництва.

Але так само як і з об'ємом виробництва бачимо, що в обох компаніях чистий прибуток різко опускається нижче нуля, хоча виробництво впало не настільки різко як прибуток.

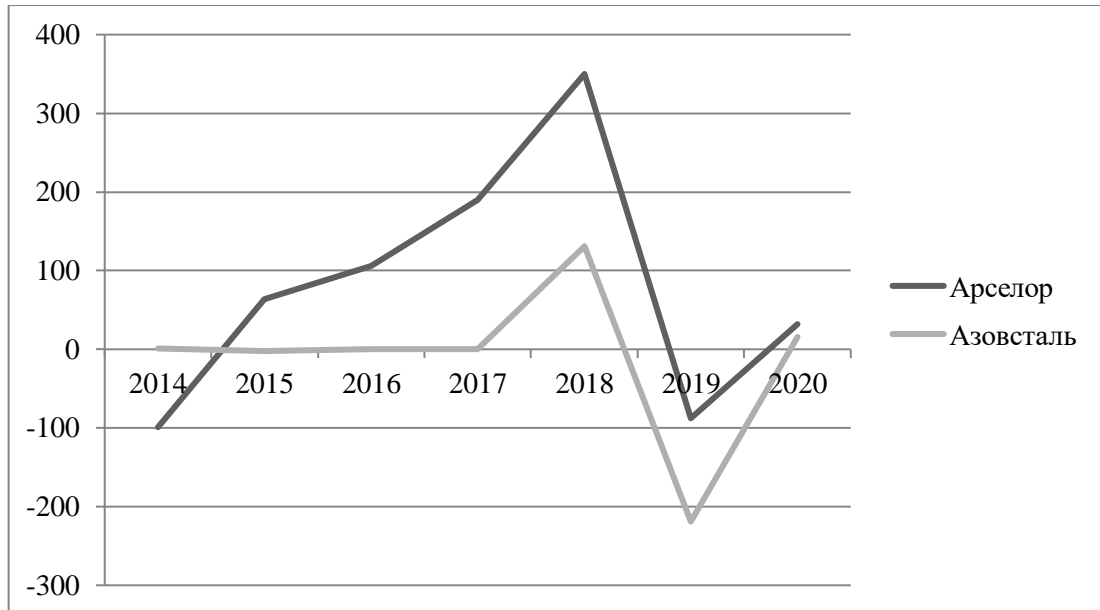

Рисунок 21 – Динаміка чистого прибутку Азовсталі та АрселорМіттал
Джерело: складено автором за даними[1]

Таке зменшення об'ємів виробництва а через це зменшення прибутків можна пов'язати з всесвітньою стагнацією металургійної галузі, зменшення виробництва у тих галузях які є основними споживачами продукції.

Також це може бути пов'язано з міжнародною кризою викликаною пандемією Covid – 19, що стала причиною застоювання промислових галузей.

У 2020 році бачимо відновлення повільне відновлення ситуації, але тут на передній план виходить Азовсталь тому, що вона встигає зростити прибуток на 235 одиниць вимірювання у той час, як АрселорМіттал на 120 одиниць, хоча обсяги виробництва у двох заводах навпаки падали.

Порівнявши основні показники двох підприємств бачимо, що навіть якщо підприємство відноситься до групи монополістів, це не зберігає його від впливання світових тенденцій та обов'язковості притримуватися тих чи інших правил галузі.

Для порівняння всіх підприємств, що представлені у роботі було зроблено аналіз профілю конкурентоспроможності кожного підприємства за період 2014-2020рр. – таблиця 15.

З цієї таблиці видно, що у 2014 році найбільш конкурентоспроможним був Харківський Коксовий завод маючи результат більше від найближчого майже у два рази. У 2015 це місце посідав Дніпровський КХЗ з результатом меншим майже у 2 рази маючи коефіцієнт більший лише на 2 соті. У 2016 лідерство забрав Дніпровський Металургійний Завод. У 2017 році лідером знові став Коксохімічний Завод. 2018 рік – Азовсталь переважаючи лише на

0,03 показника, 2019 – Дніпровський Металургійний Завод з дуже великим відривом у 0,3, цей розрив є одним з найбільших. У останньому відомому нам році лідерство знов повернулося до Азовсталі переганяючи на трохи менше ніж дві десяти.

Таблиця 15 – Рейтингова оцінка конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі 201-2020рр.

Підприємства	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Дніпровський КХЗ	0.4359	0.4889	0.0482	0.8262	0.2944	0.0913	0.3762
Харківський Коксовий Завод	0.8014	0.3235	0.2949	0.0091	0	0	0
Дніпровський МЗ	0.272	0.4286	0.5134	0.7902	0.94	0.5181	0.3649
АрселорМіттал Кривий Ріг	0.4215	0.2656	0.3162	0.5403	0.9037	0.158	0.3084
Азовсталь	0.5926	0.1507	0.4227	0.5139	0.9704	0.2597	0.6592

Джерело: складено автором за даними[1]

На рис. 22 наведено профілі конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі України.

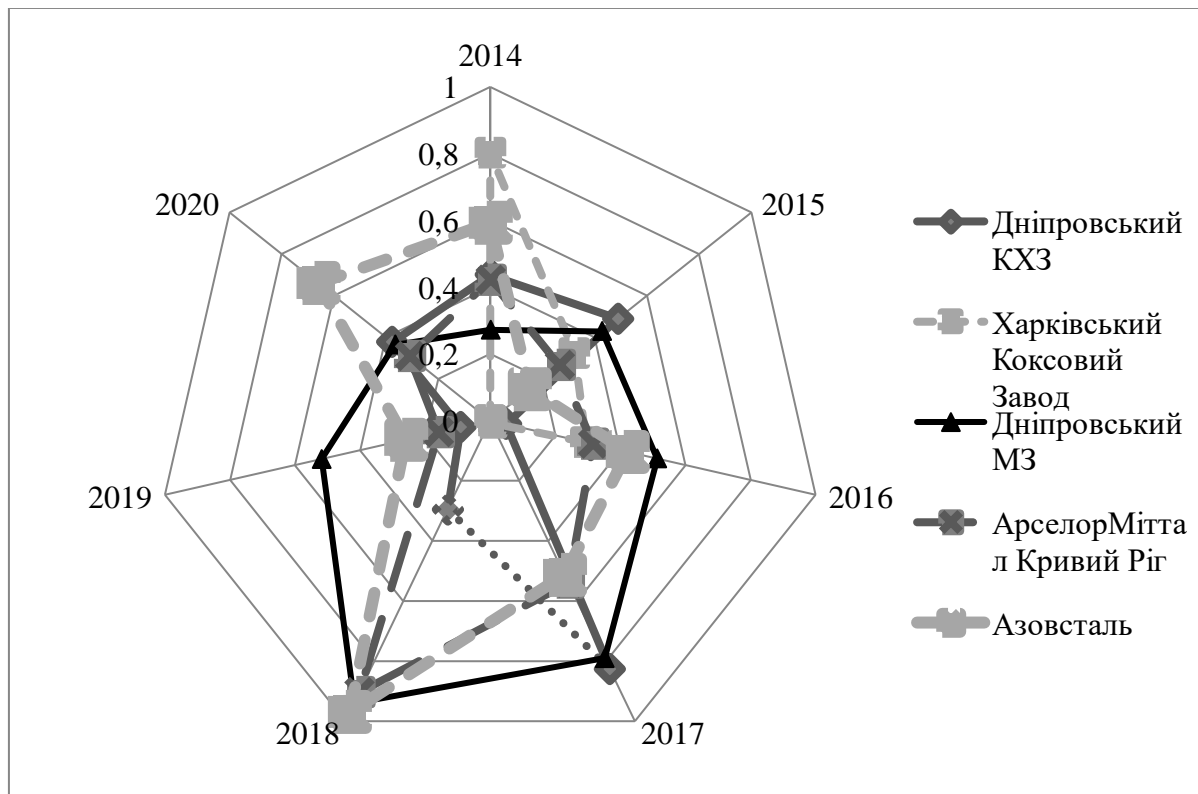

Рисунок 22 – Профілі конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі України

Джерело: складено автором за даними[1]

Роблячи висновки, бачимо що навіть якщо підприємство відноситься до групи монополістів його лідерство не є гарантованим, навіть при тому, що обсяги виробництва є одними з найбільших в країні.

Так дивлячись на цю таблицю, можна подумати, що основними лідерами майже завжди є компанії які належать до холдингу Метінвест але така ситуація склалася через те, що найбільше підприємство яке може конкурувати з монополізованими підприємствами працює більше на себе і не намагається збільшити свій прибуток саме через продаж коксу.

Отже, монополізм як явище шкодить нормальному функціонуванню металургійної галузі України, несе в собі значну кількість негативних рис і завдає шкоди економіці в глобальному масштабі.

Напрями боротьби із зловживаннями з боку монополістичних і олігополістичних структур потребують перегляду антимонопольної політики держави та її удосконалення як на законодавчому рівні, так і з практичної точки зору,

Аналіз конкурентної ситуації в металургійній галузі України дозволяє стверджувати, що монополістичні структури ускладнюють конкуренцію всередині країни та несприятливо впливають на діяльність на міжнародному ринку.

Концентрація виробничих потужностей, зосередження ланцюгів виробництва в одних руках є небезпечним та потребує більш дієвих механізмів регулювання, що в тому числі є питанням національної безпеки країни.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отже, дослідженні в основній частині кваліфікаційної роботи теоретичні та практичні аспекти антимонопольної політики України в металургійній промисловості, а також аналіз економічних показників цієї галузі дає підстави нам зробити наступні висновки:

1. Більшість науковців розглядають поняття «монополія» як здатність контролювати ринок та не давати можливості виходу інших компаній на той самий ринок. Систематизація поглядів науковців щодо визначення досліджуваного поняття дозволяє нам розглядати монополію підприємства як спроможність підприємства формувати, утримувати і використовувати стійкі монополістичні переваги у процесі конкурентної боротьби на ринку (галузі) з метою забезпечення одержання максимізованого прибутку.

2. Для кожного підприємства найвигіднішою ситуацією є можливість монополізувати ринок, таким чином збільшити свої прибутки на максимум та повністю контролювати ринок. Але така ситуація є цілком не вигідна для економіки держави та для більш малих підприємств які намагаються вийти на ринок товарів та послуг. Задля вирішення цієї проблеми, було створено антимонопольну регуляторну систему.

3. На початку створення антимонопольного регулювання та законодавства в тому вигляді у якому воно існує зараз стоїть три моделі антимонопольної системи. Першим хто почав працювати у цьому напрямку є США. Тому перша та найстаріша модель регулювання називається Американською антимонопольною моделлю. Вона формується за принципом юридичної заборони практики монополії. Діє у США, Канаді, Чилі, Великій Британії та декількох інших. Така політика ґрунтується на підтриманні конкуренції, що є першочерговим завданням країни, також влада зацікавлена у збереженні компаній та виробництв, які вже не є конкурентоспроможними.

Особливим моментом цієї політики є повноваження вирішувати, що саме є монополією або, що може до цього призвести надаються судам. Адже, Американською моделлю законодавство не має чіткого визначення поняття «монополія», присвоєння цього статусу компанії залежить цілком від судів та від політики підприємства. Законодавство впливає на структуру економіки окремих галузей та всієї країни в цілому, розміри та частки на ринку фірм, що діють, встановлення ними цін та відносини між компаніями. З часом політика стала більш толерантною до домінування на ринку, тепер монополізація це більше про дії, які здійснює підприємство ніж про тип ринкової структур.

Другим етапом створювалася Європейська модель. Вона характеризується заборонаю для підприємств угод про ціни, особливих умов збуту та розподіл продажів. Проте, модель має виключення з правил, коли об'єднання сприяли поліпшенню виробництва та продажу товарів або послуг, прискорення науково-технічного прогресу (НТП). Діє на території Європейського союзу та у переліку інших держав. Ці правила почали діяти з

моменту підписання «Римського договору про створення Європейського економічного товариства».

У сучасній політиці ЄС підтримка «здорової» конкуренції не є першочерговим завданням держав, адже це не сприяє розвитку НТП. Тому, зараз, розвивається співробітництво між фірмами, задля подальшого функціонування суб'єктів всіх країн Європейського Союзу. Влада активно стимулює співробітництво між фірмами, кооперативне співробітництво у тих секторах, які визначають науково-виробничий потенціал країни, світову конкурентоспроможність її економіки.

Остання третя модель - Японська модель. Характеризується заборонаю приватних монополій, укладання угод, що є нечесними, обмеження виробництва, спонукання до «здорової» конкуренції та розвитку діяльності підприємств. Діє у Японії, Малайзії та інших Азіатських Тигрів. У Японії Антимонопольну політику регулює Закон «Про заборону приватної монополії та забезпечення чесних угод». За цим законом монополією визначається становище, коли діяльність одного підприємства перевищує 50%, якщо їх два то 75% .

Проте у законодавстві є виключення, які дозволяють створення монополій, за умови, що це буде сприяти модернізації технологій, стандартизації продукту, але це об'єднання здійснюється до моменту вирішення мети створення. Таким чином на момент виходу з виробництва певного підприємства галузь економіки не втрачає своїх потужностей.

4. Україна користується Європейською моделлю антимонопольного регулювання.

5. Сучасна концепція антимонопольної політики держави ґрунтується на використанні базових положень регулювання монопольної ситуації, тому систему антимонопольного регулювання варто розглядати як сукупність мети, об'єкта і суб'єкта, методології, принципів і функцій управління антимонопольного законодавства, розробку під впливом нових конкурентних підприємств, що забезпечують формування й підтримку довгострокових конкурентних переваг у майбутньому бізнес-середовищі функціонування підприємств. Разом з тим, ключовим її елементом є методи управління конкурентоспроможністю економіки країни.

6. Сучасний металургійний ринок України є організованою системою взаємозалежних суб'єктів та об'єктів з виробництва, розподілу, споживання металургійних товарів, надання послуг. Визначальними факторами розвитку вітчизняного металургійного ринку була спадщина від Радянського Союзу і слабка економіка України. Після здобуття незалежності Україна отримала від колишнього СРСР потужний гірничо-металургійний комплекс, який за своїми розмірами становив понад 35% колишнього загальносоюзного гірничо-металургійного комплексу. Але, наслідками затяжної фінансово-економічної кризи 1991–1995 рр., стали скорочення внутрішнього попиту, зменшення обсягів виробництва основних видів продукції: чавуну, сталі, прокату, - практично у два рази. Проте, бажання вижити в умовах, що тільки

формується, переорієнтувала металургію на експорт.

Сучасні умови функціонування провокують зміни у вимогах до функціонування вітчизняного металургійного ринку, що полягають, зокрема, у максимальному переобладнанні застарілих механізмів функціонування підприємств. Крім того, роками накопичувалися організаційні проблеми, пов'язані з необхідністю технологічного й технічного переоснащення виробництва, покращення якості чорних металів, випуску інших видів сталі й прокату. Основні засоби в металургії України характеризуються суттєвою зношеністю, яка у 2018 р. становила більше 50%, і темпи зростання їх вартості протягом останніх років були невеликими, однак частка галузі в загальній вартості основних засобів у цілому по промисловості залишається чималою, перевищуючи 10%, що свідчить про її значну роль у національному господарстві. Підприємства, що займаються металургією в Україні в порівнянні з більш розвинутими країнами миру характеризуються істотним відставанням з боку технологій та підвищеною енергоємністю. Устаткування сильно зношене, а технології морально застаріли.

Металургійна промисловість має недоліки, які несуть шкоду не тільки в матеріальному еквіваленті а й у екологічному. В нашій країні дуже гостро стоїть питання екології, саме через велику кількість металургійних виробництв.

7. В Україні станом на 2013 р. було зареєстровано 12 коксохімічних заводів, що діяли на інтереси національної економіки. Після подій на Сході країни, підприємств на підконтрольній Україні території залишилось 8 працюючих підприємств. З восьми працюючих заводів 5 (станом на 2020 р.) якимось чином належать «Метінвесту», власниками якого є Рінат Ахметов та Вадиму Новинському, який у 2019р. підтвердив, що є співвласником холдингу.

На момент придбання 2 заводів з п'яти «Метінвесту» майже 50% частки металургійного коксохімічного ринку. Задля того, щоб пояснити дозвіл на купівлю Антимонопольний Комітет України надав список конкурентів з 5 компаній, з яких реальними конкурентами могли бути лише три. Одна з них займає на ринку лише 2 %, друга компанія працює лише на задоволення своїх потреб для закриття повного циклу виробництва. А третя компанія станом на 2020 рік знаходилася у дуже скрутному положенні і ніяким чином не могла конкурувати навіть з компанією, яка має лише два відсотки, а станом на лютий 2022 року ця компанія була визнана банкрутом.

8. Станом на 2022 рік у власності невизнаного монополіста знаходиться шість підприємств коксохімічної галузі, з семи працюючих. Така ситуація склалася через дозвіл АМКУ купити Дніпровський Металургійний Завод, задля збереження його від банкрутства, що було можливо через придбання 23,7% акцій цього підприємства раніше.

Після порівняння конкурентоспроможності підприємств було виявлено ситуацію, що навіть приналежність до монополістичної групи не дає повного лідерства на ринку.

Порівнюючи головні фінансові показники можна було побачити, що діяльність Дніпровського Коксохімічного Заводу перестала бути настільки прибутковою. Особливо це видно по показнику чистого прибутку. Причому, найкращий рік у діяльності Дніпровського КХЗ бур 2017р, далі почалося погіршення його стану, яке тільки пришвидшується.

Як бачимо з таблиці 4, обсяг продажів Дніпровського КХЗ зазнав різкого збільшення у 2017р. (більше ніж в 4 рази), після чого в 2018р. впав, але все ще перевищував рівень 2016р. майже в 2 рази, після чого продовжилося падіння даного показника. Станом на 2020р. обсяг продажів трохи нижчий, ніж у 2014р.

Стосовно показника EBITDA, як бачимо з таблиці 4 та рис. 14, так само, як і попередній, він мав найбільше значення у 2018р..

Наступним кроком розглядали основні показники діяльності Харківського Коксового Заводу.

Аналізуючи дані було видно, що динаміка виробництва не була однаковою навіть до 2018р., при чому 2014 рік був подібний до 2016 хоча порівнюючи їх видно зростання обсягів, а 2015 подібний на 2017. У 2018 році спостерігається дуже різкий спад об'ємів виробництва, майже у 2 рази. 2019р. показав ще менші показники, зменшившись знову у 2 рази. Таким чином за два роки підприємство знизило своє виробництво у 4 рази, зростання діяльності у 2020 році не повернуло заводу його минулих показників.

Аналізуючи динаміку основних фінансових показників спостерігали, що навіть коли об'єми виробництва трималися на приблизно одному рівні фінансові показники почали зменшуватися. Найбільш помітний спад відбувався у показнику продажів у 2017 р., який за один рік зменшився у двічі. Але, якщо дивитися на показник прибутку до оподаткування у тому самому 2017 році, бачимо його зростання, хоча всі інші основні показники та об'єм виробництва у той рік зменшувалися.

Порівнюючи перші два підприємства можна помітили, що незважаючи на маленькі розміри виробництва та подальшу неможливість працювати у Харківського Коксового заводу, показники ніколи не дорівнювали нулю.

Розглядали показники діяльності Дніпровського Металургійного Заводу. Дивлячись на показники обсягу виробництва бачили, що до 2017р. підприємство тримала один і то самий рівень роботи, з максимальним коливанням у 4 тис.. У 2017 році відбувся перший значний спад виробництва, який підтримувався і в наступному році. Але у 2019 бачимо ще один спад, який намагалися підвищити у 2020 р. За основними фінансовими показниками бачили, що підприємство отримувало прибуток лише 2 роки, у 2017 та 2018 роках. Проте навіть якщо дивитися на значення зі знаком мінус можна побачити тенденцію зростання показників, це видно по показнику прибутку до оподаткування. Так у 2014 та 2015 роках ми спостерігаємо зменшення збитків за показником прибутку до вирахування витрат у чисельному вираженні майже у три рази, зростання показника чистого прибутку у чисельному вираженні у 4,5 рази а у відсотковому вираженні

майже у три рази. Проте показники продажу на інвестування значно зменшилися. У 2016 році, при тому ж рівні продажів, що і у минулому знову бачимо зростання показників. «Брудний» прибуток в обох вираженнях виріс майже у 3,5 рази, показник чистого прибутку виріс у майже три рази в чисельному вираженні та у 4,5 у вираженні через відсотки. У кількості інвестицій в переобладнання та оновлення виробництва знову бачимо спад.

Порівнюючи останній прибутковий 2018 рік по всім показникам та останній доступний нам, бачимо зменшення чистого прибутку у відсотковому значенні у чотири рази, у чисельному вираженні спад відбувся у 7 раз. Інвестиції у 2020 році взагалі не були вкладені в підприємство.

Аналізуючи АрселорМіттал Кривий Ріг бачили, що у 2015 році відбувся спад продажу, проте показник чистого прибутку у чисельному вираженні дуже сильно зріс, хоча показник прибутку до оподаткування навпаки впав. У 2016 році також бачимо, що обсяги продажу зменшувалися, проте прибутки зростали. Але вже у 2017 році почали зростати і обсяги продажу, що призвело до більш стрімкого зростання всіх показників прибутку. У 2019 році при приблизно такому самому обсягу продажів, спостерігається дуже сильний спад показників, показник чистого прибутку опустився нижче позначки 0. Але вже у 2020 при зменшенні продажів, знову йде зростання прибутку, що є позитивною тенденцією. Обсяги виробництва цього підприємства є високими, проте як ми вже знаємо все це в основному йде на власні потреби.

Останнім заводом який ми аналізували був Металургійний Комбінат «Азовсталь». До 2018 року спостерігалась певна тенденція до коливання показників виробництва, але після 2017 року пішла тенденція виробництва на одному рівні, яка протрималась 3 роки. У 2020 р. об'єми діяльності виробництва пішли на спад. У 2020 році спостерігали зниження продажів, але порівняно з такою самою ситуацією у 2019 році прибутки підприємство зростають. Порівнюючи головні фінансові показники бачили, що при зменшенні продажів на третину від минулого року у 2015 р. спостерігається майже повне зникнення прибутку до оподаткування, та опускання чистого прибутку нижче позначки 0. У 2016 році при тому ж рівні продажів, показники прибутку навпаки зростають і майже повертаються до показників 14 року. У 2017 та 2018 рр. спостерігається зростання показників продажу а за цим також йде приріст показників прибутку.

Задля логічного завершення цього дослідження порівнювали показники двох найбільших підприємств з виробництва коксу.

Порівнюючи обсяги виробництва, бачили певну подібність графіку, навіть в один і той самий 2019 рік бачимо зниження обсягів. Але у Арселора зростання виробництва йшло у більш високому темпі, тому і зниження було відчутно набагато більше.

Показник чистого прибутку у кількісному вираженні показував, що у заводу який належить до монополії зростання до 2018 року є досить повільним, а у деяких випадках навіть дорівнює нулю. Друга компанія

нарощує свій чистий прибуток до 2018 року так само інтенсивно, як і об'єми виробництва.

Але так само як і з об'ємом виробництва бачили, що в обох компаніях чистий прибуток різко опускається нижче нуля, хоча виробництво впало проте не настільки різко як прибуток. У 2020 році бачимо відновлення повільне відновлення ситуації, але тут на передній план виходить Азовсталь тому, що вона встигає зростити прибуток на 235 одиниць вимірювання у той час, як АрселорМіттал на 120 одиниць, хоча обсяги виробництва у двох заводах навпаки падали.

Порівнявши основні показники двох підприємств бачили, що навіть якщо підприємство відноситься до групи монополістів, це не зберігає його від впливання світових тенденцій та обов'язковості притримуватися тих чи інших правил галузі.

З порівняння конкурентоспроможності бачили, що у 2014 році найбільш конкурентоспроможним був Харківський Коксовий завод, у 2015 це місце посідав Дніпровський КХЗ з результатом меншим майже у 2 рази. У 2016 та 2017 рр.. лідерство забрав Дніпровський Металургійний Завод. 2018 рік – Азовсталь, 2019 – Дніпровський Металургійний Завод. У останньому відомому нам році лідерство знов повернулося до Азовсталі.

Роблячи висновки, бачимо що навіть якщо підприємство відноситься до групи монополістів його лідерство не є гарантованим, навіть при тому, що обсяги виробництва є одними з найбільших в країні. Так дивлячись на цю таблицю, можна подумати, що основними лідерами майже завжди є компанії які належать до холдингу Метінвест але така ситуація склалася через те, що найбільше підприємство яке може конкурувати з монополізованими підприємствами працює більше на себе і не намагається збільшити свій прибуток саме через продаж коксу.

Отже, монополізм як явище шкодить нормальному функціонуванню металургійної галузі України, несе в собі значну кількість негативних рис і завдає шкоди економіці в глобальному масштабі.

Напрями боротьби із зловживаннями з боку монополістичних і олігополістичних структур потребують перегляду антимонопольної політики держави та її удосконалення як на законодавчому рівні, так і з практичної точки зору,

Аналіз конкурентної ситуації в металургійній галузі України дозволяє стверджувати, що монополістичні структури ускладнюють конкуренцію всередині країни на несприятливо впливають на діяльність на міжнародному ринку.

Концентрація виробничих потужностей, зосередження ланцюгів виробництва в одних руках є небезпечним та потребує більш дієвих механізмів регулювання, що в тому числі є питанням національної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dsnews.ua. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/sam-sebe-i-konkurent-i-regulyator-cho-takoe-monopoliya-02062021-426816> (дата звернення 20.05.22).
2. GMKCenter.URL:<https://gmk.center/ua/> (дата звернення 20.05.22).
3. WorldsteelAssociation. URL: <https://worldsteel.org/> (дата звернення 20.05.22).
4. Азоев Г.Л. Конкурентныепреимуществафирмы. Москва: ОАО «Новости», 2000. 255 с.
5. Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/news/>(дата звернення 20.05.22).
6. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навчальний посібник для здобувачі вищої освіти ВУЗів. Київ: ЦУЛ, 2009. 328 с.
7. Балабанова Л.В., Кривенко А. В. Управлениеконкурентоспособностьюпредприятий на основемаркетинга: монографія. Донецк: ДонГУЭТ, 2004. 141 с.
8. Бачевський Б., Заблодська І., Решетняк О. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2009. 400 с.
9. Бойчик І. М. Економіка підприємства: підручник. Київ: Кондор, 2016. 378 с.
- 10.Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Перун, 2001. 1440 с.
- 11.Бутенко Н. В. Антимонопольна політика у сфері регулювання партнерських відносин. *Економіка та управління національним господарством*. 2015. №2. С. 26-36.
- 12.Воронов Д.С. Оценка, анализ и выявление путей повышенияконкурентоспособностипредприятий: дис. канд. экон. наук: 08.00.05. Екатеринбург, 2002. 145 с.
- 13.Гілул Е.Ю. Сучасний стан металургійної галузі України та основні напрями покращення ефективності її функціонування *Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції докторантів, молодих учених та студентів*, м. Харків :ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2019. URL: <cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis02-12.html> (дата звернення 20.05.22).
- 14.Гриньов А. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2003. 308 с.
- 15.Дикань В. Л. Стратегічне управління конкурентоспроможністю як чинник інноваційного розвитку підприємства. Маркетинг: теорія і практика. Луганськ, 2010. №16. С. 55-58.

16. Довбуш Р. А., Зозуля А. Л. Управління конкурентоспроможністю підприємств: підручник. Харків: Основа, 2003. 250 с.
17. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2006. 384 с.
18. За даними “Металургпрому”. URL: <http://www.ugmk.info/art/balansovoe-sovewanie-v-gmk-pravitelstvo-pomozhet.html> (дата звернення 20.05.22).
19. Іванов Ю. Б., Тищенко О. М. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: монографія. Харків: ІНЖЕК, 2006. 384 с.
20. Інформаційне агентство УНІАН: Металургійні підприємства України станом на 2013 рік. URL: <http://economics.unian.ua/industry/737844-metpidpriemstva-oprilyudnili-zvitnist-za2013-rik.html> (дата звернення 20.05.22).
21. Келічавий А. В. Монополія у системі конкурентних відносин. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. №1. С. 93 – 96.
22. Киперман Г. Я. Рыночная экономика: словарь. Москва: Республика, 2003. 455 с.
23. Коновалюк Б.І. Роль монополій в економіці індустріально розвинутих держав. *Економічна теорія*. 2003. №4. С. 6-14.
24. Краснікова Л. І, Замрій Ю. О. Аналіз стану монополізму в Україні: економічний підхід.
URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14168/Analiz_stanu_monopolizmu_v_Ukraini_ekonomichnyi_pidkhid.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 20.05.22).
25. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.
26. Люкшинов А.Н. Стратегический менеджмент: учебное пособие для вузов. Москва: ЮНИТИДАНА, 2000. 375 с.
27. Макогон Ю. В.. «Внутрішній ринок металургії України та концентрація підприємств цієї галузі» *Вестник экономической науки Украины*, № 1 (36), 2019 р. С. 68-75.
28. Мануйлович Ю. М. Маркетингове управління підвищенням конкурентоспроможності машинобудівних підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2015. 228 с. URL: <http://www.khnu.km.ua/root/res/2-21-22-10.pdf>. (дата звернення 18.04.2021).
29. Маренич А., Астахова І. Управление конкурентоспособность ю предприятия. *БизнесИнформ*. 1996. № 5. С. 23-27.
30. Мартюк І. Конкурентні позиції підприємств металургійної галузі України в сучасних глобалізаційних умовах. збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. 2014 URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/17171/1/115-119.pdf> (дата звернення 20.05.22).

31. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/> (дата звернення 06.06.22).
32. Могилова А. Ю. Сучасний стан та перспективи дистрибуції на фармацевтичному ринку України. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/4.pdf. (дата звернення 18.04.2021).
33. Монополіст «під прикриттям». Як олігарх Ахметов, ввівши в оману АМКУ, монополізував коксохімічну галузь (розслідування). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30173084.html> (дата звернення 20.05.22).
34. Наукові конференції. Антимонопольна політика в умовах ринкової економіки. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/822> (дата звернення 06.06.22).
35. Нікіфорова В. Економічний огляд металургійної галузі України. URL: <https://rating.zone/ekonomichnyj-ohliad-metalurhijnoi-haluzi-ukrainy/#> (дата звернення 20.05.22).
36. Павленко О. Г. Проблеми та перспективи підвищення інвестиційної привабливості металургійної галузі України. *Ефективна економіка*. 2018. №11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/207.pdf (дата звернення 20.05.22).
37. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. 2021 р. Львів URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/187/zbirnyk2021.pdf>
38. Сайт Державної служби статистики. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
39. Скварко Ю. В. Монополія у системі конкурентних відносин. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. №3. С. 102-106. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20163\(119\)/sep20163\(119\)_102_FurdychkoLYe,SkvarkoYV.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20163(119)/sep20163(119)_102_FurdychkoLYe,SkvarkoYV.pdf) (дата звернення 20.05.22).
40. Скударь Г.М. Управление конкурентоспособностью крупного акционерного общества: проблемы и решения. Киев: Наукова думка, 1999. 496 с.
41. Стивенсон В. Дж. Управление производством. Москва: ООО «Лаборатория базовых знаний», ЗАО «Бином», 1998. 928 с.
42. Ушкаренко Ю. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю кооперативних підприємств. URL: [file:///C:/Users/7272~1/AppData/Local/Temp/Nvuumevcg_2016_8\(2\)_28.pdf](file:///C:/Users/7272~1/AppData/Local/Temp/Nvuumevcg_2016_8(2)_28.pdf) (дата звернення 18.04.2021).
43. Фасхиев Х.А. Анализ методов оценки качества и конкурентоспособности грузовых автомобилей. *Методы менеджмента качества*. 2001. № 3. С. 24-29.

44. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспроможність організації в умовах кризи: економіка, маркетинг, менеджмент. Москва: Маркетинг, 2002. 544 с.
45. Фролова В. Ю. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. URL: file:///C:/Users/7272~1/AppData/Local/Temp/vbumb_2013_2_20.pdf. (дата звернення 18.04.2021).
46. Хижняк О.С. Сучасний стан металургійних підприємств України: проблеми і перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. №5 (45). С. 762-767. (дата звернення 20.05.22).
47. Чумак Л. Ф. Фактори впливу а формування конкурентоспроможного потенціалу підприємств. *Економіка и управление*. 2013. № 1. С. 62-69.
48. Швидка Т. Деолігархізація національної економіки як необхідний напрям конкурентної політики держави. *Господарське право і процес*. 2019. С. 53-58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/10.pdf>
49. Шкардун В.Д. Интегральная оценка конкурентоспособности предприятия. *Маркетинг*. 2005. № 1 (80). С. 38-45.
50. Щербатюк О. Антимонопольна політика в Україні: практика реалізації та напрямки удосконалення. *Економічний вісник*. 2011. №9 (2). С. 430 - 433. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32611674.pdf> (дата звернення 20.05.22).
51. Що таке монополія в економіці, які види існують і чим вона небезпечна + наочні приклади. URL: <https://itstatti.in.ua/18-biznes/554-monopoliya.html> (дата звернення 20.05.22).
52. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: учебное пособие. Москва: Гном-Пресс, 2000. 325 с.
53. Янковий О. Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.
54. Яцковий Д. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Вісник соціально економічних досліджень*. 2013. Вип. 4 (51). С. 183-188.

ДОДАТКИ

Додаток А

Обчислення рейтингових показників підприємств металургійної галузі України

Дніпро вський КХЗ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	мін	макс	дельта	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Sales	139.7	152.6	112.8	554.1	216.7	164				130	112.8	554.1	441.3	0.060956	0.09019	0
EBITD A	14.8	18.2	-5.9	58.6	1.3	-5	10	-5.9	58.6	64.5	0.32093	0.37364	0	1	0.11163	0.01395	0.24651
EBITD A margin, %	10.6	11.9	-5.02	10.6	0.6	-3.3	8	-5.02	11.9	16.92	0.923168	1	0	0.92317	0.33215	0.10165	0.7695
Net income	5.5	11.7	-10.7	44.8	0	-20	-13	-20	44.8	64.8	0.393519	0.4892	0.14352	1	0.30864	0	0.10802
Net income margin, %	4	7.7	-9.5	8.1	0	-12.1	-10.2	-12.1	8.1	20.2	0.79703	0.9802	0.12871	1	0.59901	0	0.09406
CAPEX	2.7	1.3	1.5	1.7	3.4	5	13	1.3	13	11.7	0.119658	0	0.01709	0.03419	0.17949	0.31624	1
											0.435877	0.48887	0.04822	0.82623	0.29439	0.09131	0.37618

Харківс ький Завод	2014	2015	2016	2017	мін	макс	дельта	2014	2015	2016	2017
	Sales	41.6	20.8	21.8				20.1	20.1	41.6	21.5
EBITDA	5.1	3.4	2.5	0.8	0.8	5.1	4.3	1	0.60465	0.39535	0
EBITDA margin	12.20%	16.20%	11.5	4.10%	0.041	11.5	11.459	0.007069	0.01056	1	0
Net income	1	0.4	0.1	0.1	0.1	1	0.9	1	0.33333	0	0
Net income margin	2.50%	1.70%	0.30%	0.40%	0.003	0.025	0.022	1	0.63636	0	0.04545
								0.801414	0.32349	0.29488	0.00909

Дніпро вський МЗ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	мін	макс	дельта	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Sales	503	367	394	593	439	318				165	165	593	428	0.78972	0.47196	0.53505
EBITD A	-181	-69	-20	15	110	-15	-19	-181	110	291	0	0.38488	0.55326	0.67354	1	0.57045	0.5567
EBITD A margin, %	-35.95	-18.84	-5.19	2.59	25.16	-4.7	-11.3	-35.95	25.16	61.11	0	0.27999	0.50335	0.63067	1	0.51137	0.40337
Net income	-221	-50	-13	90	108	-50	15	-221	108	329	0	0.51976	0.63222	0.94529	1	0.51976	0.71733
Net income margin, %	-43.9	-13.63	-3.2	15.1	24.68	-15.6	-8.8	-43.9	24.68	68.58	0	0.44138	0.59347	0.86031	1	0.41266	0.51181
CAPEX	16	9	5	12	19	14	0	0	19	19	0.842105	0.47368	0.26316	0.63158	1	0.73684	0
											0.271971	0.42861	0.51342	0.79023	0.94003	0.51809	0.36487

Арселр Міттал	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	мін	макс	дельта	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Sales	3087	2122	2069	2488	2499	2415				2356	2069	3087	1018	1	0.05206	0
ЕВІТD А	511	341	362	464	655	177	364	177	655	478	0.698745	0.3431	0.38703	0.60042	1	0	0.39121
ЕВІТD А margin, %	16.5	16	17.5	18.7	26.2	7.3	15.5	7.3	26.2	18.9	0.486772	0.46032	0.53968	0.60317	1	0	0.43386
Net income	-99	64	106	190	350	-88	32	-99	350	449	0	0.36303	0.45657	0.64365	1	0.0245	0.29176
Net income margin, %	-3.2	3	5.1	7.6	13.99	-3.6	1.3	-3.6	13.99	17.59	0.02274	0.37521	0.4946	0.63673	1	0	0.27857
CAPEX	231	181	184	235	337	272	208	181	337	156	0.320513	0	0.01923	0.34615	1	0.58333	0.17308
											0.421462	0.26562	0.31619	0.54029	0.90373	0.15795	0.3084

Азовст аль	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	мін	макс	дельта	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Sales	1882	1212	1277	2593	3013	2217				1857	1212	3013	1801	0.372016	0	0.03609
ЕВІТD А	182	2	126	113	277	-127	168	-127	277	404	0.764851	0.31931	0.62624	0.59406	1	0	0.7302
ЕВІТD А margin, %	9.71	0.19	9.87	4.36	9.2	-5.7	8.9	-5.7	9.87	15.57	0.989724	0.37829	1	0.64611	0.95697	0	0.9377
Net income	0,92	-1,84	0,56	-0,13	131	-219	16	-219	131	350	0	0	0	0	1	0	0.67143
Net income margin, %	4.09	-6.95	1.71	-0.19	4.36	-9.9	0.8	-9.9	4.36	14.26	0.981066	0.20687	0.81417	0.68093	1	0	0.75035
CAPEX	110	50	58	103	166	184	118	50	184	134	0.447761	0	0.0597	0.39552	0.86567	1	0.50746
											0.59257	0.15075	0.4227	0.5139	0.97044	0.25967	0.65921

Азовст аль	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	мін	макс	дельта	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Sales	1882	1212	1277	2593	3013	2217				1857	1212	3013	1801	0.372016	0	0.03609
ЕВІТD А	182	2	126	113	277	-127	168	-127	277	404	0.764851	0.31931	0.62624	0.59406	1	0	0.7302
ЕВІТD А margin, %	9.71	0.19	9.87	4.36	9.2	-5.7	8.9	-5.7	9.87	15.57	0.989724	0.37829	1	0.64611	0.95697	0	0.9377
Net income	0,92	-1,84	0,56	-0,13	131	-219	16	-219	131	350	0	0	0	0	1	0	0.67143
Net income margin, %	4.09	-6.95	1.71	-0.19	4.36	-9.9	0.8	-9.9	4.36	14.26	0.981066	0.20687	0.81417	0.68093	1	0	0.75035
CAPEX	110	50	58	103	166	184	118	50	184	134	0.447761	0	0.0597	0.39552	0.86567	1	0.50746
											0.59257	0.15075	0.4227	0.5139	0.97044	0.25967	0.65921